

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально–науковий інститут економіки і управління
Кафедра фінансів

«До захисту в ЕК»

Директор інституту

_____
(підпис)

Олег ШЕРЕМЕТ
(ім'я та прізвище)

«__» _____ 2024 р.

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____
(підпис) Лада ШІРІНЯН
(ім'я та прізвище)

«__» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

освітньо–професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування
на тему: **Механізм банківського кредитування фізичних осіб**

Виконав: здобувачка 4 курсу, групи ФІ-4-14

_____
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____
(підпис)

Керівник: Третяк Катерина Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____
(підпис)

Рецензент _____
(ім'я та прізвище)

_____
(підпис)

Я, як здобувач (ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я, не надавав (ла) і не одержував (ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач (ка) _____
(підпис)

Київ – 2024 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут (факультет) Навчально-науковий інститут економіки і управління

Кафедра фінансів

Освітній ступінь бакалавр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва)

Освітньо-професійна програма Фінанси, банківська справа та страхування

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

/Лада ШІРІНЯН/

«   »   20   року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Куліш Олександр Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Механізм банківського кредитування фізичних осіб

керівник проекту (роботи) Третяк К.В., кен., доцент. Кафедри фінансів,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «19» грудня 2023 р. № 1004-КС

2. Строк подання здобувачем роботи 07 червня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи

підручники, навчальні посібники, монографії, періодичне видання, статті, інтернет-ресурси, звітність комерційного банку.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні засади банківського кредитування фізичних осіб

Розділ 2. Діагностика механізму банківського кредитування фізичних осіб

Розділ 3. Шляхи удосконалення механізмів банківського кредитування фізичних осіб

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

табл. 1.1 Тлумачення сутності кредиту представниками різних теоретичних течій,

табл. 1.2 Класифікація банківських кредитів, наданих фізичним особам табл. 1.3

Класифікація банківських кредитів, наданих фізичним особам, табл. 2.1 Динаміка

активів АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., табл. 2.2 Динаміка капіталу АТ «ОТП

Банк» за 2021-2023 рр., табл. 2.3 Динаміка зобов'язань АТ «ОТП Банк» за 2021-2023

рр., табл. 2.4 Динаміка зобов'язань АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., табл. 2.5

Структура активів АТ «ОТП Банк» та місце кредитного портфеля за 2021-2023 рр.,

%, табл. 2.6 Динаміка кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., табл.

2.7 Структура кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» без врахування резервів за 2021-2023 рр. , %, табл. 2.8 Якість кредитування фізичних осіб у АТ «ОТП Банк» у 2021-2023 рр., табл. 2.9 Структура кредитів фізичним особам за рівнями ризику за 2021-2023 рр., табл. 3.1 Планування економічного ефекту від реструктуризації кредитів АТ «ОТП Банк» фізичних осіб на 2024-2025 рр., тис. грн, табл. 3.2 Ціноутворення на кредити фізичних осіб на індивідуальній основі, табл. 3.3 Прогнозування ціноутворення на кредити фізичних осіб до врахування індивідуальних показників на 2024-2025 рр., %, табл. 3.4 Чат-боти найбільш успішного використання в зарубіжній банківській системі _____

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Третяк К.В.		
II	Третяк К.В.		
III	Третяк К.В.		

7. Дата видачі завдання _____ 19 грудня 2023 року _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми, написання заяви, отримання завдання і узгодження плану з керівником	05.12.2023	
2	Робота над 1-м розділом та перевірка керівником	до 15.04.2024	
3	Робота над 2-м розділом та перевірка керівником	до 03. 05.2024	
4	Робота над 3-м розділом та перевірка керівником	до 24.05.2024	
5	Оформлення роботи і подання керівникові для проходження попереднього захисту	до 31.05.2024	
6	Попередній захист	03.06.2024	
7	Доопрацювання кваліфікаційної роботи після попереднього захисту, проходження перевірки на плагіат , узгодження змісту доповіді та презентації з керівником, отримання відзивів на роботу	до 01.06.2023	
8	Підпис остаточного варіанту роботи завідувачем кафедри	07.06.2024	

Здобувач

_____ (підпис)

Куліш О.О.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Третяк К.В.

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Куліш О. О. «Механізм банківського кредитування фізичних осіб»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Національний університет харчових технологій, Київ, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню особливостей механізму банківського кредитування фізичних осіб.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми та сформульовано завдання дослідження.

У першому розділі узагальнено теоретичні засади банківського кредитування фізичних осіб та визначено механізм кредитування фізичних осіб, його елементи.

У другому розділі проведено діагностику механізму банківського кредитування фізичних осіб на прикладі АТ «ОТП Банк».

У третьому розділі обґрунтовано шляхи удосконалення механізму банківського кредитування фізичних осіб.

Ключові слова: кредит, банківський кредит, споживчий кредит, іпотечний кредит, реструктуризація

ABSTRACT

Kulish O. O. «Mechanism of bank lending to individuals»

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 072 - Finance, banking and insurance. National University of Food Technologies, Kyiv, 2024.

The qualification work is devoted to the study of the peculiarities of the mechanism of bank lending to individuals.

The work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources and appendices.

The introduction substantiates the relevance of the topic and formulates the task of the research.

The first chapter summarizes the theoretical principles of bank lending to individuals and defines the mechanism of lending to individuals and its elements.

In the second section, the diagnosis of the mechanism of bank crediting of individuals was carried out on the example of JSC "OTP Bank".

In the third section, the ways of improving the mechanisms of bank lending to individuals are substantiated.

Keywords: *credit, bank credit, consumer credit, mortgage credit, restructuring*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	9
1.1. Економічна сутність кредитування фізичних осіб.....	9
1.2. Механізм кредитування фізичних осіб та його елементи.....	16
1.3. Порядок банківського кредитування фізичних осіб в сучасних умовах.....	20
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	27
2.1. Загальна характеристика фінансового стану АТ «ОТП Банк».....	27
2.2. Оцінка динаміки і структури кредитного портфеля АТ «ОТП Банк».....	36
2.3. Аналіз якості кредитування фізичних осіб АТ «ОТП Банк».....	42
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	48
3.1. Реструктуризація та врегулювання кредитної заборгованості фізичних осіб перед АТ «ОТП Банк».....	48
3.2. Оптимізація ціноутворення на кредити фізичних осіб.....	54
3.3. Розробка нових кредитних продуктів для фізичних осіб.....	63
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Кредитування фізичних осіб виконує декілька важливих функцій у суспільства, що забезпечує його функціонування у сучасних відносинах. Комерційні банки та небанківські фінансові установи зацікавлені у розвитку механізму кредитування фізичних осіб, оскільки це формує додатковий дохід від розміщення коштів та забезпечує диференціацію ризиків кредитних портфелів, а фізичні особи зацікавлені у розвитку механізму кредитування фізичних осіб, оскільки це забезпечує покриття потреби у тимчасових коштах для фінансування поточних потреб фізичних осіб і також довгострокових потреб для придбання житла, товарів довгострокового користування та ін.

Однак вітчизняні комерційні банки зосереджують свою діяльність переважно на кредитуванні держави або корпоративному кредитуванню і рідше споживчих потреб фізичних осіб. З огляду на це, вектором розвитку банківської системи в Україні є переорієнтація банківських установ від спекулятивних високодохідних операцій на розширення кредитування реального сектору економіки та кредитуванні фізичних осіб.

Водночас кредитна політика комерційних банків з кредитування фізичних осіб залежить від макроекономічної та соціальної нестабільності. Через це банки мають збитковість частини кредитних операцій та високий рівень неповернення кредитів, що актуалізовано під час воєнного стану.

Вивченню механізму кредитування фізичних осіб присвячено значну кількість праць українських і зарубіжних науковців. Суттєві здобутки у дослідженні цих питань належать таким вітчизняним вченим як О. І. Антонюк [2], О. Д. Вовчак [2], І. О. Доценко [16], Е. О. Ковпак [25], Є.С. Осадчий [15], І.В. Просяник [9], С. В. Степаненко [3] та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне та практичне обґрунтування механізму кредитування фізичних осіб в Україні та розробка шляхів його вдосконалення.

Згідно з метою кваліфікаційної роботи були визначені наступні *завдання*:

- визначити сутність кредитування фізичних осіб;
- виявити особливості механізму кредитування фізичних осіб;
- дослідити порядок банківського кредитування фізичних осіб в сучасних умовах;
- провести оцінку динаміки і структури кредитного портфеля комерційного банку;
- провести аналіз якості кредитування фізичних осіб;
- обґрунтувати перспективи реструктуризації та врегулювання кредитної заборгованості фізичних осіб;
- розробити напрями оптимізації ціноутворення на кредити фізичних осіб;
- обґрунтувати можливість запровадження нових кредитних продуктів для фізичних осіб.

Об'єктом дослідження є механізм банківського кредитування фізичних осіб

Предмет дослідження є економічні відносини, які виникають між комерційними банками та фізичними особами в процесі кредитування.

Методи дослідження. Поставлені в кваліфікаційній роботі завдання розв'язувались за допомогою наступних методів, прийнятих в економічній науці: аналізу, синтезу та наукової абстракції (для визначення сутності кредиту, кредитуванні фізичних осіб та класифікації кредитів фізичних осіб); статистичного аналізу (для дослідження тенденцій банківського кредитування в Україні, кредитної діяльності АТ «ОТП Банк»); аналогії та логічного узагальнення (для дослідження проблем та перспектив розвитку банківського кредитування); системний аналіз (для аналізу кредитного портфеля АТ «ОТП Банк»); економіко-статистичні та економіко-математичні; формально-логічний (при побудові механізму кредитування фізичних осіб та оптимізації їх вартості); зіставлення, групування, графічний (для побудови таблиць та графіків).

Інформаційною базою дослідження є закони України, постанови Правління Національного банку України з питань кредитування фізичних осіб, офіційні статистичні матеріали Національного банку України щодо обсягів кредитування домогосподарств та облікової ставки, фінансова звітність АТ «ОТП Банк» та окремих банківських установ, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, ресурси мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Економічна сутність кредитування фізичних осіб

Розвиток кредитування відіграє важливу роль у задоволенні потреб фізичних осіб, а також інших підприємств, що в кінцевому результаті впливає на стабільність національної економіки та створення сукупного попиту в економіці.

Природу формування та реалізації кредитування, в тому числі фізичних осіб вивчали економісти у різні часи в різних країнах, в результаті чого запропоновано різні підходи до визначення поняття «кредит». Тлумачення сутності кредиту представниками різних теоретичних течій систематизовано в табл. 1.1. Відповідно до першої з наукових теорій (класична школа політичної економії й німецька історична школи), кредит розглядали як спосіб перерозподілу переважно матеріальних цінностей, тобто визначальними були товарні кредит як складова виробничих відносин, однак кредитування фізичних осіб визначалося як складова лихварства та перших проявів споживчого кредитування фізичних осіб. Капіталотворча теорія кредиту визначала кредитування одночасно у частині виробничого процесу, так і процесу створення додаткової вартості (капіталу) банками. Згідно з капіталотворчою теорією кредити визначальна роль у кредитуванню відводилася банкам, які за допомогою кредитування створювали додатковий капітал.

Таблиця 1.1

Тлумачення сутності кредиту представниками різних теоретичних течій

Теоретична течія	Представники	Характеристика кредиту
1	2	3
Натуралістична теорія	А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей, Ж.К.Л. Сімонді, Ф. Бастіа, Д. Мак-Куллох, Кеннан та ін.	Спосіб перерозподілу вже існуючих матеріальних цінностей в натуральній формі (заперечення капіталотворчої здатності банків (створення нових грошей)).

Продовж. табл. 1.1

1	2	3
Капіталотворча теорія кредиту	Дж. Ло, Г. Маклеод, Й. Шумпетер, А. Ган, Дж. Кейнс і Р. Гоутрі, Ш. Коклен та ін.	Самостійна роль кредиту щодо сфери виробництва. Ототожнення кредиту з грошми і багатством. Кредит здатен привести в рух всі невикористовувані виробничі можливості, створювати багатство і капітал, йому належить вирішальна роль у розвитку економіки, банки є не посередниками, а творцями капіталу. Кредит створює продукцію з нічого; гроші і кредит, маючи купівельну силу, є багатством; кредит приносить прибуток і тому є виробничим капіталом, а банки – «фабрики» кредиту, оскільки вони створюють кредит, а відтак, і капітал.
Перерозподільна теорія	М. Мордвинов, В. Геращенко, Н. Сичова, В. Лаврова та ін.	Розглядають кредит з точки зору перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів.
Фондова теорія	М. Волков, З. Каценеленбаум, О. Лаврушин, Г. Шварц, та ін.	Характеризують кредит як рух позичкового фонду і виходять з необхідності вивчення сутності кредиту на основі його найпростіших форм.
Кейнсіанство	Дж. Кейнс	Кредит визначає економічний розвиток. Прирівнювання позикового капіталу до грошей і визначення його рівня залежно від кількості грошей в обігу.
Монетаризм	М. Фрідмен, Р. Роз, А. Бернс, Ж. Рюефф, О. Файт та ін.	Основні інструменти регулювання економіки – зміни грошової маси і відсоткових ставок, уможливує чергування кредитної експансії (інтенсивне розширення кредитних операцій банків) і рестрикцію (обмеження кредитів, що надаються центральним банком комерційним банкам). Встановлення середньорічних темпів зростання грошової маси в поєднанні з певним рівнем відсоткових ставок дозволяє впливати на динаміку виробництва і цін.

Джерело: складено автором на основі [1, с. 31]

Перерозподільна та фондова теорія визначали кредит як інструмент перерозподілу тимчасово вільних коштів від власників до позичальників за посередництва банків та інших фінансових посередників. Кейнсіанство та монетаризм визначали кредит як інструмент регулювання економічного розвитку в державі.

Зміна наукових течій та концепцій призводила до зміни розуміння сутності кредити та його ролі в економіці, проте одночасно відбувався процес становлення і розвитку кредитування фізичних осіб в Україні.

У дослідженнях [2, 3] надано періодизацію етапів становлення споживчого кредитування в нашій державі:

1991-1995 рр. – зародження («складні умови національної економіки України, враховуючи гіперінфляцію, не сприяли виникненню споживчого кредитування» [2, с. 149]);

1995-2000 рр. – становлення (повільна стабілізація економіки держави, виникнення співпраці банків з великими торговельними мережами, досить високі відсоткові ставки, проте підвищується рівень фінансової грамотності і активності фізичних осіб як позичальників);

2000-2005 рр. – активізація (у 2002 р. завдяки кредитам кінцеве споживання фінансувалось у розмірі 2,3% ВВП, але відсоткові ставки ще залишались високими; відсутність заборони надання споживчих кредитів у валюті сприяло значній його активізації та більшість довгострокових кредитів отримано фізичними особами в іноземній валюті). За даними НБУ (рис. 1.1) можна визначити зростання кредитних портфелів комерційних банків за кредитуванням фізичних осіб майже у десять разів, при тому розвивалося не лише споживче кредитування, а й відбулося становлення іпотечного кредитування;

2005-2008 рр. – кредитний бум (спостерігається значне посилення пропозиції споживчого кредитування і зростання його обсягу навіть в умовах виникнення фінансової кризи, зростання кредитних портфелів комерційних банків за кредитуванням фізичних осіб за три роки становило вісім разів; рівень споживчих боргів збільшився з 6% у 2004 р. до 44% у 2008 р.);

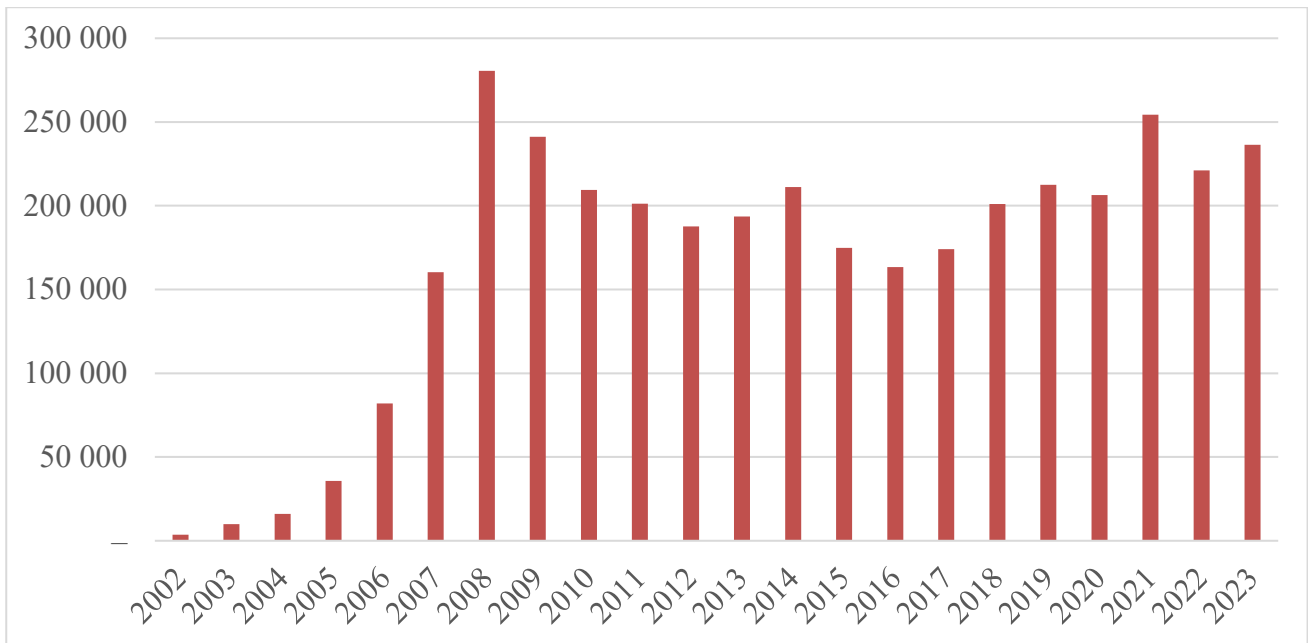

Рис. 1.1. Кредити, надані домашнім господарствам (залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.)

Джерело: побудовано автором за даними НБУ [4]

2008-2010 рр. – криза (спостерігається значне падіння кількості виданих споживчих кредитів; окремі банки навіть повністю припинили кредитування фізичних осіб; зростає обсяг проблемних кредитів, що сприяло підвищенню вимог до перевірки кредитоспроможності позичальника, кредитні портфелі банків з кредитування фізичних осіб зменшилися на 25%);

2010-2014 рр. – відновлення (зростання уваги з боку фінансових установ до мінімізації кредитних ризиків у сфері споживчого кредитування; зменшились обсяги проблемної заборгованості; значно збільшилась частка кредитування в національній валюті та запроваджено обмеження на кредитування в іноземній валюті, частина споживчих кредитів та переважно іпотечні кредити були реструктуризовані в національну валюту);

2014 р. – теперішній час (криза; нова хвиля девальвації гривні призвела до чергового збільшення обсягу проблемних кредитів; у 2016 р. правлінням НБУ прийнята постанова «Про затвердження положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [5], яка радикально змінила підхід банківських установ до класифікації типу позики

та визначення обсягу кредитного ризику: вимоги стали значно жорсткішими). З введенням воєнного стану кредитний портфель комерційних банків зазнав зменшення у перші місяці війни, проте у 2023 р. відбулося збільшення активності комерційних банків з кредитування фізичних осіб.

Сутність кредитування фізичних осіб можливо також визначити на основі узагальнення сутності кредиту та кредитування.

У законодавстві кредит та похідні від нього поняття визначають в різних законодавчих актах та для різних потреб, однак для нашого дослідження підходить таке визначення:

– «кредит – грошові кошти, які надаються надавачем фінансових послуг (кредитодавцем) особі (позичальнику) у користування на поворотній основі на визначений строк із сплатою процентів» (Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 № 1953-IX [6]),

– «банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» (Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III [7]).

– «кредитна операція – вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів таким шляхом: надання їх у тимчасове користування або прийняття зобов'язань про надання певної суми коштів; надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів; розміщення депозитів; проведення факторингових операцій та операцій фінансового лізингу; видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій зворотного репо; будь-якого продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів за такою сумою (відстрочення платежу); розстрочення платежу за продані банком активи» (Постанова НБУ «Про

Присяник І.В. пропонує визначати суть кредиту за двома підходами: «у більш широкому розумінні кредит – це форма реалізації кредитних правовідносин, коли одна особа тимчасово набуває право кредитора стосовно іншої особи незалежно від юридичних підстав його виникнення; у вузькому розумінні – це правовідносини, що виникають між банком та позичальником на підставі кредитного договору» [9, с. 595].

«Кредитування фізичних осіб – це форма економічних відносин між позичальником та банком, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості, платності та забезпечення акумульованих у банку тимчасово вільних грошових коштів» [9, с. 595].

Банківський кредит для фізичних осіб, що є найпоширенішою формою кредитування фізичних осіб є «формою економічних відносин між банком та позичальником, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості та платності нагромаджених в банку тимчасово вільних грошових ресурсів» [10;11, с. 42]. На правовій основі кредитування наполягають інші вчені та вважають, що кредитування фізичних осіб – «це правовідносини щодо надання, обслуговування та повернення банком кредитів, наданих фізичним особам (в т.ч. фізичним особам-суб'єктам підприємницької діяльності)» [11, с. 42].

Вчені виділяють такі особливості банківського кредитування фізичних осіб:

- позичальник самостійно та вільно вибирає той банк, в якому б він хотів отримати позику. Фізична особа має право одночасно брати позики в різних банках;
- банківський кредит надається при укладенні кредитного договору;
- всі питання, що виникають з приводу кредитування, вирішуються на договірній основі безпосередньо між банком і позичальником;
- згідно з договором, кожний із суб'єктів кредитних відносин бере на себе певні зобов'язання;
- у разі надання позичальникові кредиту в розмірі, що перевищує 10% власного капіталу («великі кредити»), комерційний банк повідомляє про кожний такий випадок Національний банк [9, с. 596].

Отже, кредитування фізичних осіб – це форма економічних відносин між позичальником та банком, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості, платності та забезпечення.

1.2. Механізм кредитування фізичних осіб та його елементи

Визначення механізму кредитування фізичних осіб передбачає визначення механізму кредитування загалом. «Під механізмом банківського кредитування варто розуміти конкретний спосіб організації й використання перерозподільчої функції кредиту в частині надання коштів позичальникові в тимчасове користування на основі платності» [12, с.143]. Механізм кредитування фізичних осіб подібно до зазначеного вище визначення є способом організації й використання перерозподільчої функції кредиту в частині надання коштів фізичним особам, елементами механізму кредитування фізичних осіб є об'єкт, суб'єкт, форми, джерела, нормативне забезпечення тощо.

Елементи механізму банківського кредитування фізичних осіб:

- об'єкт: позичковий капітал банку, який передається в тимчасове користування,
- суб'єкт: банки-кредитори і фізичні особи-позичальники, поручителі-фізичні особи, поручителі-роботодавці, страхові компанії, держава та її представник НБУ, міжнародні фінансово-кредитні установи та ін.,
- форма надання кредиту – грошова, проте вартість кредиту може бути прив'язана до вартості рухомого майна (автомобілі) чи нерухомого майна (житлова чи нежитлова нерухомість), вартості товарів довготривалого користування,
- джерело: тимчасово вільні грошові кошти громадян і юридичних осіб, кошти, залучені на міжбанківському кредитному ринку, та, рідше, власні кошти банку,

- зв'язки: сукупність суспільних відносин (економічних, юридичних, політичних, соціальних тощо),
- умови (принципи): тимчасове користування, сплата процентів, повернення, цільове використання та забезпеченості; контроль за цільовим використанням кредитних коштів,
- мета: задоволення фінансових потреб фізичних осіб у довгострокових та короткострокових фінансових ресурсах,
- нормативне забезпечення: Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III, Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 № 1953-IX [6], Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-VIII [13], Закон України «Про іпотеку» від 05.06.2003 № 898-IV [14], Постанова НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 р. № 351 [5], Постанова Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо розрахунку ефективної ставки відсотка за фінансовими інструментами в банках України» від 01.06.2011 № 171 та інші нормативно-правові акти НБУ.

Механізм кредитування фізичних осіб може мати відмінності залежно від виду кредиту, що отримується фізичною особою. Наприклад, під час споживчого кредитування учасником кредитних відносин зазвичай є продавець товарів довгострокового користування (мережа магазинів побутової техніки чи інтернет магазин побутової техніки), під час автокредитування учасником кредитних відносин зазвичай є продавець автомобіля, під час іпотечного кредиту учасниками є забудовники, власники нерухомості, ріелтори, нотаріуси, акредитовані оцінювачі майна тощо. Важливим елементом механізму кредитування фізичних осіб є вид кредитів, що залучаються фізичними особами.

Класифікацію кредитів, наданих фізичним особам можна здійснювати за різними ознаками (табл. 1.2), однак вони не є вичерпними.

Таблиця 1.2

Класифікація банківських кредитів, наданих фізичним особам

Класифікаційна ознака	Види кредитів
Залежно від наявності забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> забезпечені (за застава, гарантія, поручительство, страхування); бланкові або незабезпечені.
Залежно від терміну кредитування	<ul style="list-style-type: none"> короткострокові (до 1 року); середньо строкові (від 1 до 5 років); довгострокові (більше 5 років).
За видом валют	<ul style="list-style-type: none"> в національній валюті; в іноземній валюті.
Залежно від способу сплати відсотків	<ul style="list-style-type: none"> сплата відсотків авансом, тобто у момент надання кредиту; погашення відсотків протягом терміну користування кредитом: щомісяця, щоквартально та інші; сплата відсотків в кінці терміну користування кредитом, тобто у момент погашення.
За цільовим спрямуванням	<ul style="list-style-type: none"> споживчі кредити; на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості; іпотечні кредити; інші кредити.

Джерело: складено автором на основі [11, с. 43]

На думку «найбільш розповсюджена класифікація кредитів фізичним особам, яка включає іпотечні кредити, автокредити, кредити на побутову техніку, кредитні картки та кредити готівкою, також дозволяє виокремлювати споживчі кредити як такі, що об'єднують всі інші, крім іпотечних» [3, с. 35]. У наукових публікаціях Є. Осадчого [15, с. 99-100] визначено такі види кредитування фізичних осіб: автокредитування, іпотечне кредитування, споживче кредитування на торговельних точках, карткові кредити та кредити овердрафт для зарплатних карток.

Найважливішою з класифікаційних ознак є ознака цільового спрямування, за якою кредити фізичних осіб поділяють на споживчі кредити; на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості; іпотечні кредити; інші кредити.

Згідно з Законом України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-VIII, «споживчий кредит (кредит) – грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення

потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [13]. Споживчий кредит забезпечує підвищення купівельної спроможності та життєвого рівня споживачів, а також стимулює розширення обсягів виробництва на предмети споживання і послуги. [9, с. 595]. Головними параметрами споживчого кредиту є: а) доступність кредиту; б) величина відсоткової ставки; в) строки надання та погашення; г) здатність позичальника повернути кредит. При споживчому кредиті позичальниками є фізичні особи – населення, а кредиторами – підприємства торгівлі і сфери послуг, банки, спеціальні кредитні установи.

Таким чином, основним призначенням споживчого кредиту є надання позичальнику-фізичній особі коштів на придбання товарів і послуг для задоволення своїх поточних потреб.

Наступним видом кредитів є іпотечні кредити. Іпотечні кредити спрямовуються на придбання нерухомого майна фізичними особами та найчастіше іпотечні кредити отримуються для придбання житлової нерухомості: кредити на придбання будинків і квартир. Особливістю іпотечного кредитування є обов'язок забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном (неподільним об'єктом незавершеного будівництва, майбутнім об'єктом нерухомості), що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання задовольнити свої вимоги за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами такого боржника.

Залежно від наявності забезпечення кредити фізичним особам бувають забезпечені, в тому числі заставою, гарантією, поручительством, страховим захистом або бланкові (незабезпечені).

Наступним аспектом є валюта кредитування. Більшість дослідників [2, 3] наголошують на доцільності кредитування фізичних осіб у національній валюті, що цілком доречно у відповідності до законодавства про оплату праці виключно у національній валюті та високий рівень валютних коливань, що робить валютні кредити більш вартісними. Варто відмітити, що до 2008 р. споживче

кредитування в Україні активно проводилися в іноземній валюті за рахунок нижчої відсоткової ставки, ніж відсоткової ставки за гривневими кредитами. У цьому контексті варто згадати досвід реструктуризації зобов'язань громадян за кредитами в іноземній валюті. Сучасний стан кредитування фізичних осіб відповідає можливістю отримати кредит виключно у національній валюті.

У банківській практиці кредитування фізичних осіб найбільш поширеними методами кредитування є кредитна лінія, овердрафт, разовий строковий кредит. Кожен з цих методів відрізняється своїми певними характеристиками, наприклад, кредитна лінія є зручним методом кредитування фізичних осіб, які мають постійну потребу у кредитних коштах та мають постійні надходження для сплати запозичених коштів і відсотків, тоді як разовий кредит є зручним методом кредитування для придбання вартісного рухомого та нерухомого майна, фінансування вартісних робіт чи послуг.

Отже, механізм кредитування фізичних осіб подібно до зазначеного вище визначення є способом організації й використання перерозподільчої функції кредиту в частині надання коштів фізичним особам, елементами механізму кредитування фізичних осіб є об'єкт, суб'єкт, форми, джерела, нормативне забезпечення тощо.

1.3. Порядок банківського кредитування фізичних осіб в сучасних умовах

Порядок банківського кредитування фізичних осіб можна вважати формалізованим процесом, у складі якого виділяють три етапи, кожен з яких має певні складові: попередній; поточний; підсумковий. Такий перелік етапів пропонує Євенко Т. І. [17, с. 40].

На попередньому етапі клієнт подає звернення за кредитом у вигляді листа, клопотання, заявки (у загальному вигляді – кредитна заявка). Заявка на кредит може мати форму стандартної анкети, зміст і ступінь деталізації якої відповідають

вимогам банку. Призначенням заявки є те, що вона виступає офіційним запитом фізичної особи на надання кредиту; включає в себе дані про конкретний кредит; отримання інформації про клієнта у відповідності з його анкетними даними. Сучасні інформаційні технології та формування цифрового підходу до надання банківських послуг роблять більшість анкет електронними та можуть заповнюватися у електронному кабінеті (мобільному додатку) фізичною особою.

Разом із заявкою на отримання кредиту позичальник надає пакет документів, визначений банком, цілі кредиту тощо (рис 1.3).

Рис. 1.3. Порядок банківського кредитування фізичних осіб

Джерело: побудовано автором за даними [17]

Наступною дією є визначення кредитоспроможності позичальника, під якою розуміється його здатність у повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Починаючи з 2013 року, вступило в силу Положення «Про порядок формування та використання банками України резервів на відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», яким сформовано методичне забезпечення

оцінки кредитоспроможності або дефолту боржника-фізичної особи, але дане положення змінено на чинне Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, де у пункті 69 визначено, що оцінку кредитоспроможності фізичної особи за кількісними та якісними показниками (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація банківських кредитів, наданих фізичним особам

Кількісні показники	Якісні показники
1) сукупний чистий дохід: регулярні доходи, отримувані на території України та з джерел за межами України у вигляді заробітної плати, інших виплат та винагород, що сплачуються відповідно до умов трудового та цивільно-правового договору, доходів від надання в оренду (користування) майна, розташованого в Україні, включаючи рухомий склад транспорту, приписаний до розташованих в Україні портів, з відрахуванням податків та обов'язкових платежів; пенсії; соціальна допомога; проценти, дивіденди, роялті та будь-які інші пасивні (інвестиційні) доходи з відрахуванням податків; дохід від діяльності фізичної особи як суб'єкта господарювання або від здійснення незалежної професійної діяльності з відрахуванням податків і щомісячних сукупних витрат, пов'язаних із веденням господарської діяльності	1) загальний матеріальний стан клієнта (тобто наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу); 2) соціальна стабільність клієнта (тобто наявність постійної роботи, ділова репутація, сімейний стан тощо); 3) вік клієнта;
1 ⁻¹) сукупний обсяг боргового навантаження: сукупний обсяг платежів боржника, що підлягають сплаті відповідно до умов договорів про надання кредитів, укладених боржником із банком, іншими банками та небанківськими фінансовими установами	4) кредитна історія боржника.
2) накопичення на рахунках у банку	
3) коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника-фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом (співвідношення обсягу боргу за кредитом до вартості об'єкта кредитування; співвідношення щомісячних витрат боржника на обслуговування боргу до обсягу його щомісячних доходів тощо).	

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Питома вага кількісних показників у загальній оцінці фінансового стану боржника-фізичної особи має становити не менше ніж 70 %. Оптимальні значення кількісних показників, характеристики якісних показників, порядок їх урахування під час оцінки фінансового стану боржника-фізичної особи, а також спосіб

(принцип) їх вбудовування до власної системи класифікації кредитних операцій визначаються банком у внутрішньобанківському положенні.

Для оцінювання кредитного ризику за кредитною заявкою поданою фізичною особою визначається рівень кредитного ризику через присвоєння класу боржника-фізичної особи.

«1) клас 1 – фінансовий стан високий: сукупний обсяг боргового навантаження не перевищує 50 % обсягу його сукупного чистого доходу; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує сім днів; наявні підстави вважати, що і надалі виконання зобов'язань боржником здійснюватиметься на високому рівні; наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу/забезпечення на підставі права довірчої власності, яке за рівнем ліквідності відповідає критеріям прийнятності; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, перевищують їх оптимальні значення;

2) клас 2 – фінансовий стан добрий: сукупний обсяг боргового навантаження не перевищує 60 % обсягу його сукупного чистого доходу за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 8 до 30 днів; наявні підстави вважати, що надалі стан виконання зобов'язань боржником не погіршиться; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не нижчі, ніж їх оптимальні значення;

3) клас 3 – фінансовий стан задовільний: сукупний обсяг боргового навантаження не перевищує 70% обсягу його сукупного чистого доходу за відповідний період; простежуються інші негативні тенденції (зміна місця роботи з погіршенням умов, зростання обсягу зобов'язань боржника - фізичної особи, що свідчить про підвищення ймовірності несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення боргу); кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 31 до 60 днів; наявні підстави очікувати надалі погіршення стану виконання боржником зобов'язань; коефіцієнти, що характеризують поточну

платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не завжди відповідають оптимальним значенням;

4) клас 4 – фінансовий стан незадовільний: сукупний обсяг боргового навантаження не перевищує 80% обсягу його сукупного чистого доходу за відповідний період; наявні негативні зміни щодо загального матеріального стану клієнта та/або його соціальної стабільності; зростання обсягу зобов'язань боржника - фізичної особи свідчить про високу ймовірність несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення боргу; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 61 до 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, є несуттєво нижчими, ніж їх оптимальні значення;

5) клас 5 – фінансовий стан критичний: сукупний обсяг боргового навантаження перевищує 80% обсягу його сукупного чистого доходу за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить більше 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника-фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, нижчі, ніж їх оптимальні значення» [5].

Попередній етап кредитування закінчується прийняттям кредитним працівником рішення про можливість надання кредиту і подачею документів до кредитного комітету банку. Рішення Кредитного комітету оформлюється протоколом Кредитного комітету і приймається простою більшістю голосів. Кредитні рішення за споживчими та масовими кредитами можуть прийматись уповноваженими співробітниками кредитних відділів у межах наданих їм лімітів.

На поточному етапі процесу кредитування здійснюється документальне оформлення кредитної угоди та безпосереднє надання кредиту. Кредитні угоди укладаються між кредитором і позичальником тільки в письмовій формі і визначають взаємні зобов'язання та відповідальність сторін і не можуть змінюватися в односторонньому порядку без згоди обох сторін.

Основними умовами кредитного договору є форма кредиту; сума кредиту; строк кредиту; спосіб погашення основної суми та порядок нарахування і сплати процентів; забезпечення кредиту (за виключенням бланкових); ставка за користування кредитними ресурсами; відповідальність за порушення зобов'язань за кредитною угодою; найменування, юридичні адреси сторін, підписи уповноважених посадових осіб банку та позичальника.

Банк на основі кредитного договору здійснює процедуру надання кредиту. Конкретний спосіб надання кредиту, а також вид кредитного рахунку визначається особливостями цієї кредитної операції. Процедура надання кредиту повинна бути зручною, оперативною і взаємовигідною для банку і позичальника.

Заключним етапом кредитного процесу є кредитний моніторинг, на якому здійснюється контроль за виконанням позичальником умов кредитного договору, цільовим використанням кредитних коштів, своєчасним та повним погашенням кредиту та процентів. При цьому економіст протягом всього строку дії кредитного договору постійно підтримує контакти з позичальником, проводить перевірки його фінансового стану, цільового використання кредитних коштів, стану забезпечення.

Банк визначає періодичність здійснення оцінки поточного фінансового стану боржника-фізичної особи самостійно з урахуванням стану обслуговування боргу, але не рідше ніж один раз на рік.

Завершенням кредитного процесу є повернення кредиту з процентами та завершення кредитної операції.

Погашення кредиту та процентів можливе: позичальником з його поточного рахунку на підставі платіжного доручення; у разі визнання позичальником пред'явленої банком претензії – з поточного рахунку позичальника на підставі платіжної вимоги-доручення, яке виставлене від імені банку; за рахунок реалізації заставного майна; за рахунок іншого майна позичальника, не оформленого як забезпечення; за рахунок резерву під нестандартну заборгованість банк; за рахунок резервного фонду банку.

Після повного погашення заборгованості за кредитом та процентами та закінчення роботи з позичальником кредитна справа, на підставі проведеного опису, здається в архів банку.

Отже, порядок банківського кредитування фізичних осіб можна вважати формалізованим процесом, у складі якого виділяють три етапи, кожен з яких має певні складові: попередній; поточний; підсумковий.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1. Загальна характеристика фінансового стану АТ «ОТП Банк»

Акціонерне товариство «ОТП Банк» (надалі – АТ «ОТП Банк») є банком зі 100% іноземним капіталом. 1 червня 2006 року було підписано угоду про продаж 100% акцій банку угорському Відкритому акціонерному товариству «Національний Ощадний і Комерційний Банк» (надалі – «ОТР Bank Plc.»). Перелік усіх назв, які мав банк: «РБУ» (з 02.03.1998 р.); Райффайзенбанк Україна або РБУ (з 26.05.2004 р.); Райффайзенбанк Україна (з 04.11.2005 р.); ЗАТ «ОТП Банк» (з 01.11.2006 р.); АТ «ОТП Банк» (з 18.06.2009 р.); АТ «ОТП Банк» (з 29.04.2015 р.); АТ «ОТП Банк» (з 10.05.2018 р.).

Станом на кінець дня 31 березня 2020 року єдиним акціонером Банку виступає ОТР Bank Plc., юридична особа за законодавством Угорщини, розташована за адресою: Угорщина, 1051, м. Будапешт, вул. Надор, 16.

Материнський банк ОТР Bank Plc. є універсальним банком з повним спектром послуг для корпоративних і приватних клієнтів. ОТР Group є провідною фінансовою групою на угорському банківському ринку, яка надає послуги в сфері страхування, нерухомості, факторингу, лізингу та управління інвестиційними та пенсійними фондами.

Органами управління банку є: Загальні збори Акціонерів, Наглядова рада банку, Правління банку. Банк здійснює свою діяльність за допомогою регіональної мережі, що складається із 72 безбалансових операційних відділень (2022 р.: 73 відділень) (на базі чотирьох з них працюють регіональні дирекції, зареєстровані НБУ), та регіональної дирекції Київського регіону, створеної в організаційній структурі Головного офісу банку. Станом на 31 грудня 2023 року кількість працівників становить 2,113 осіб. (2022 р.: 2,267 осіб).

Динаміка активів АТ «ОТП Банк» вказує на збільшення вартості активів у 2021-2023 рр. Динаміка активів АТ «ОТП Банк» за групами наведена у табл. 2.1.

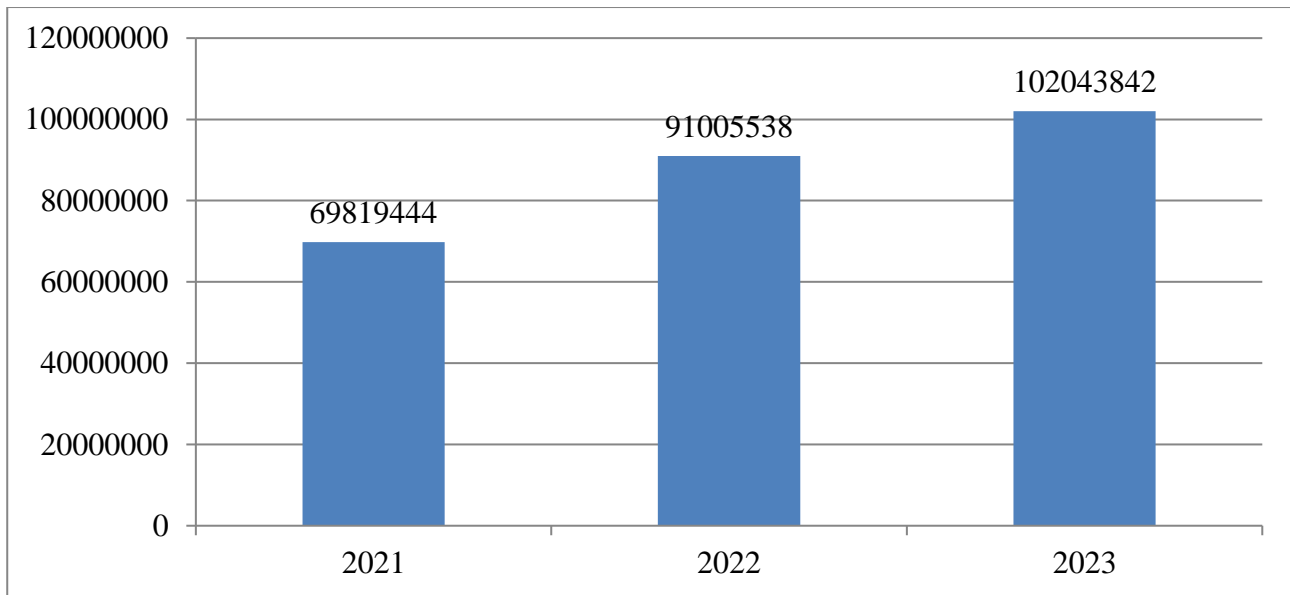

Рис. 2.1. Динаміка активів АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., тис. грн

Джерело: побудовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Активи банку в 2022 році зросли на 30,3%, або на 21,2 млрд. грн., до 91,0 млрд. грн., при цьому відбулася суттєва зміна структури активів, яким властивий кредитний ризик, на користь заборгованості Національного банку України, заборгованості, якій не властивий кредитний ризик, проте заборгованості з дуже високою дохідністю через запровадження «жорсткої» монетарної політики з високим рівнем ключової процентної ставки, що, в свою чергу, забезпечило підтримку високої дохідності активів банку. Протягом 2022 року розмір коштів розміщених в інших банках та інвестицій в цінні папери зріс більше, ніж удвічі та становив 54,5 млрд. грн., в гривневому еквіваленті, або 60,0% від активів, яким властивий кредитний ризик, при цьому дещо змінилась структура цього портфеля: до 42% зросла заборгованість в іноземній валюті, якій властивий ризик країни, так як ця заборгованість розміщена поза межами України в результаті значного накопичення залишків коштів на рахунках клієнтів банку в іноземній валюті, поступове погашення цінних паперів Міністерством фінансів України призвело до зменшення портфелю інвестицій в цінні папери, яким властивий ризик суверена.

Таблиця 2.1

Динаміка активів АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр.

	1 грудня 2021 року	31 грудня 2022 року	31 грудня 2023 року	Абсолютне відхилення, тис. гривень		Відносне відхилення, %	
				2022- 2021	2023- 2022	2022- 2021	2023- 2022
Грошові кошти та їх еквіваленти	3870163	4749260	10827171	879097	6077911	22,7	128,0
Кредити та аванси банкам	9129391	21720592	21491993	12591201	-228599	137,9	-1,1
Кредити та аванси клієнтам	40460458	29892900	24861899	-10567558	-5031001	-26,1	-16,8
Інвестиції в цінні папери	14627919	32852589	43360299	18224670	10507710	124,6	32,0
Похідні фінансові активи	8376	3246	0	-5130	-3246	-61,2	-100,0
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства	139143	139143	139143	0	0	0,0	0,0
Інвестиційна нерухомість	26075	24634	24634	-1441	0	-5,5	0,0
Поточні податкові активи	110	5	40	-105	35	-95,5	700,0
Відстрочені податкові активи	68847	65407	0	-3440	-65407	-5,0	-100,0
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	344801	362306	486795	17505	124489	5,1	34,4
Основні засоби	948483	802462	684883	-146021	-117579	-15,4	-14,7
Інші фінансові активи	118981	330426	114674	211445	-215752	177,7	-65,3
Інші нефінансові активи	76691	62568	51951	-14123	-10617	-18,4	-17,0
Загальна сума активів	69819444	91005538	102043842	21186094	11038304	30,3	12,1

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

У 2023 році активи АТ «ОТП Банк» продовжили суттєво зростати і досягли рівня 102,0 млрд грн, що на 12,1% більше, ніж на початку року. Рентабельність активів збільшилася до рівня 3,85% у річному вираженні. Якість кредитного портфелю знизилася через широкомасштабну ескалацію воєнного конфлікту. АТ «ОТП Банк» суттєво знизив апетит до ризику, але відновив надання нових кредитів як юридичним так і фізичним особам. За підсумками року АТ «ОТП Банк» увійшов у ТОП-10 найбільших банків України за розміром чистих активів та чистого прибутку і посів за цими показниками десяте та шосте місця відповідно. При цьому і активи, і фінансовий результат перевищили відповідно планові показники. Протягом 2023 року працюючий кредитний портфель зменшився на 19,9% до 25,8 млрд грн. Таке значне зниження зумовлене як погашенням кредитів, зменшенням обсягів надання нових кредитів так і в результаті погіршення якості портфелю.

Збільшення вартості активів відбувалося одночасно зі збільшенням капіталізації банку (рис. 2.2) та збільшення зобов'язань (рис. 2.2).

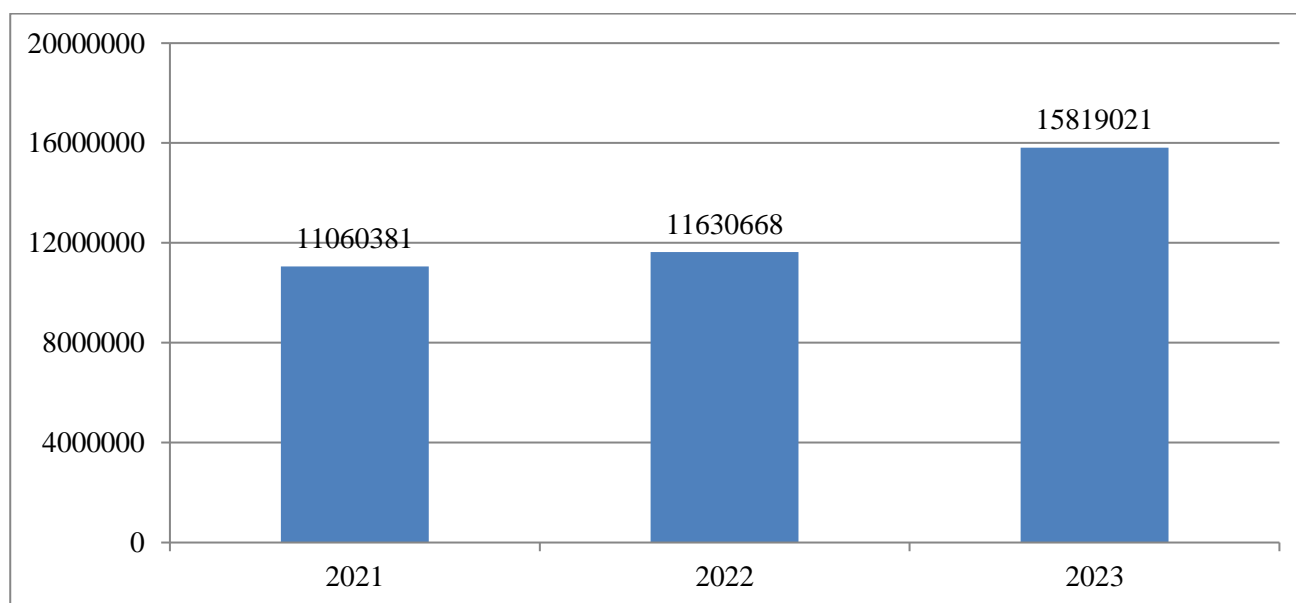

Рис. 2.2. Динаміка капіталу АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., тис. грн

Джерело: побудовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Капітал АТ «ОТП Банк» зріс у 2022 р. на 5,2% за рахунок капіталізації прибутку, що збільшився на 18,8% порівняно з попереднім роком та зменшились резерви на 46,5% (табл. 2.3).

Таблиця 2.2

Динаміка капіталу АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр.

	1 грудня 2021 року	31 грудня 2022 року	31 грудня 2023 року	Абсолютне відхилення, тис. гривень		Відносне відхилення, %	
				2022- 2021	2023- 2022	2022- 2021	2023- 2022
Статутний капітал	6186023	6186023	6186023	0	0	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток	3175320	3772426	7484733	597106	3712307	18,8	98,4
Емісійний дохід	405075	405075	405075	0	0	0,0	0,0
Результат від операцій з акціонером	1236294	1236294	1236294	0	0	0,0	0,0
Інші резерви	57669	30850	506896	-26819	476046	-46,5	1543,1
Загальна сума власного капіталу	11060381	11630668	15819021	570287	4188353	5,2	36,0

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

У 2022 році капітал банку продовжив зростати в результаті капіталізації прибутків. Накопичений капітал дозволяє банку бути готовим до будь-яких стресових ситуацій. Виплата дивідендів у 2022 році не проводилась у зв'язку з запровадженими обмеженнями. Норматив адекватності капіталу залишається на дуже високому рівні і суттєво перевищує нормативне значення 10%. У 2023 році капітал АТ «ОТП Банк» продовжив зростати в результаті капіталізації прибутків. Накопичений капітал дозволяє банку бути готовим до будь-яких стресових ситуацій. Регулятивний капітал в АТ «ОТП Банк» становить 14 млрд 189 млн. грн. Норматив його достатності – 36,61% при необхідному рівні показнику 10%. Таким чином, основними джерелами збільшення капіталу і капіталізації банку став зароблений нерозподілений поточний прибуток.

Динаміка зобов'язань АТ «ОТП Банк» (рис. 2.3 та табл. 2.3) показують зростання зобов'язань у 2022 році на 35,1%, у 2023 р. зобов'язання зросли на 8,6%. Завдяки збільшенню довіри до АТ «ОТП Банк», привабливості депозитних продуктів та програм лояльності у 2023 році кошти юридичних та фізичних осіб зросли на 5,3% і досягли рекордного рівня – 81,9 млрд грн.

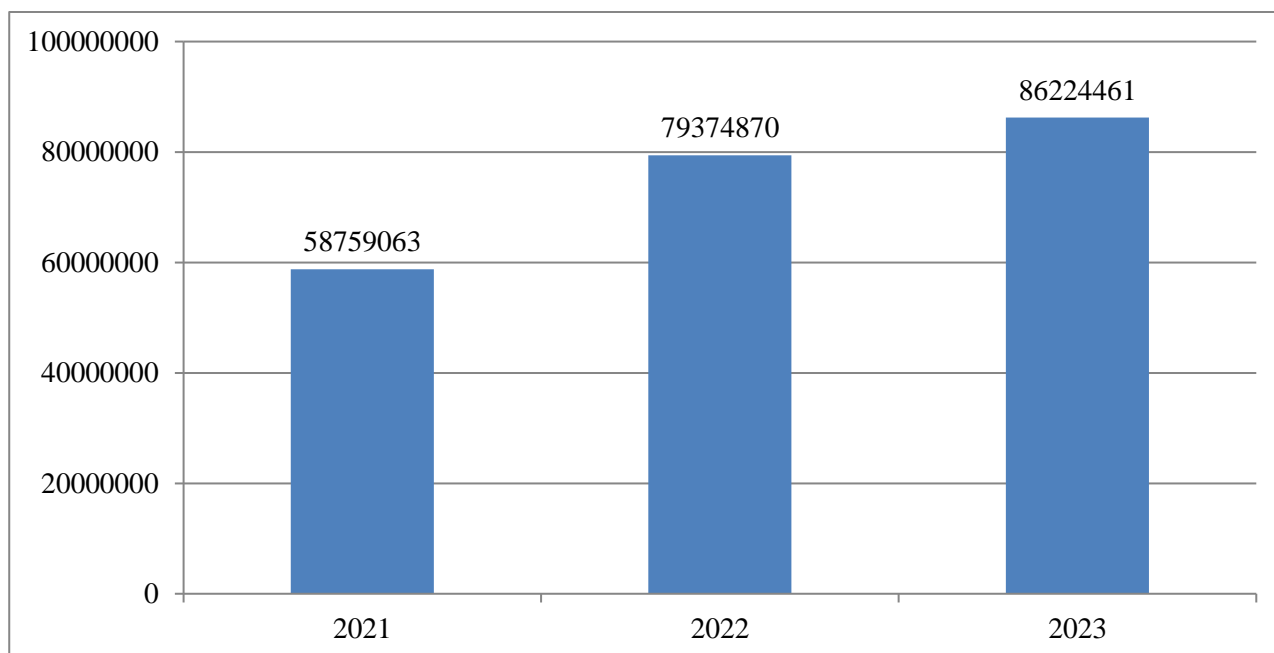

Рис. 2.3. Динаміка зобов'язань АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., тис. грн

Джерело: побудовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Таблиця 2.3

Динаміка зобов'язань АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр.

	1 грудня 2021 року	31 грудня 2022 року	31 грудня 2023 року	Абсолютне відхилення, тис. гривень		Відносне відхилення, %	
				2022- 2021	2023- 2022	2022- 2021	2023- 2022
Кошти банків	1225	231	15211	-994	14980	-81,1	6484,8
Кошти клієнтів	57064997	77736460	81855086	20671463	4118626	36,2	5,3
Похідні фінансові зобов'язання	4	9233	22758	9229	13525	230725,0	146,5
Інші залучені кошти	176	159	53	-17	-106	-9,7	-66,7
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		119500	2683009	119500	2563509	-	2145,2
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії	298908	301643	246958	2735	-54685	0,9	-18,1
Інші фінансові зобов'язання	1106276	1070480	1162001	-35796	91521	-3,2	8,5
Інші нефінансові зобов'язання	137788	137164	162478	-624	25314	-0,5	18,5
Відстрочені податкові зобов'язання	149689	0	76907	-149689	76907	-100,0	-
Загальна сума зобов'язань	58759063	79374870	86224461	20615807	6849591	35,1	8,6

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Для банківських установ важливим є проведення своєчасного аналізу фінансових результатів їхньої діяльності. Стійкі фінансові результати є головним елементом успішності банківської установи та гарантією стабільного довгострокового розвитку.

Саме за допомогою різниці доходів та витрат формується прибуток банківської установи (рис. 2.4). Фактичні втрати майна групи за 2023 та 2022 роки внаслідок воєнних дій (пошкодження нерухомості, офісного та іншого обладнання) склали 4785 тис. грн та 2475 тис. грн, відповідно.

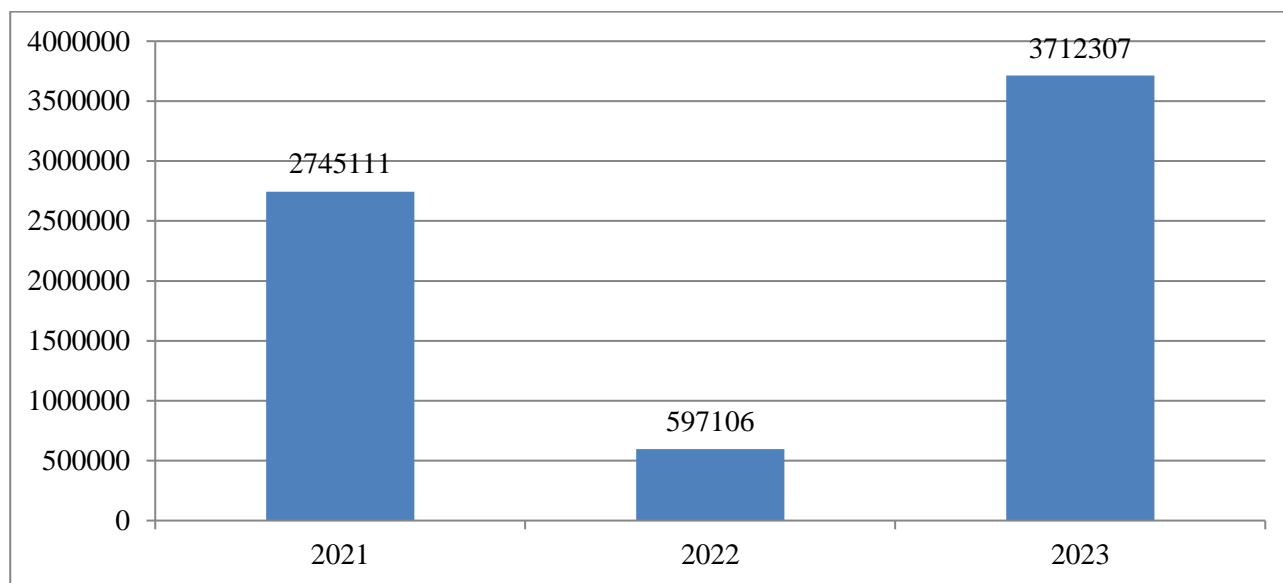

Рис. 2.4. Динаміка прибутку АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., тис. грн

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

У 2022 році прибуток зменшився на 78,2% через збитки від переоцінки активів, таких як кредити. Зниження ділової активності клієнтів внаслідок військової агресії та запроваджені обмеження на валютному ринку негативно вплинули на комісійні доходи банку у 2022 році. Комісійні доходи зменшилися у 2022 р. на 204 508 тис. грн., зменшився прибуток від операцій з фінансовими інструментами на 130 529 тис. грн, зменшився прибуток від операцій з борговими інструментами на 191 185 тис. грн, що зменшило чистий прибуток банку.

Таблиця 2.4

Динаміка фінансових результатів АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр.

	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютне відхилення, тис. грн		Відносне відхилення, %	
				2022- 2021	2023- 2022	2022- 2021	2023- 2022
Процентні доходи, у т.ч.:	5770269	8798228	12121526	3027959	3323298	52,5	37,8
Процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	5740629	8774395	12109061	3033766	3334666	52,8	38,0
Інші процентні доходи	29667	13433	12465	-16234	-968	-54,7	-7,2
Процентні витрати	-1129067	-1981446	-3480867	-852379	-1499421	75,5	75,7
Чистий процентний дохід (Чисті процентні витрати)	4641229	6806382	8640659	2165153	1834277	46,7	26,9
Комісійні доходи	1989949	1785441	1869768	-204508	84327	-10,3	4,7
Комісійні витрати	-700725	-663787	-739463	36938	-75676	-5,3	11,4
Інші доходи	102884	128973	91475	26089	-37498	25,4	-29,1
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю	231419	100893	-102552	-130526	-203445	-56,4	-201,6
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	183338	-7847	-24491	-191185	-16644	-104,3	212,1
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою	301288	713690	378182	412402	-335508	136,9	-47,0
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти	-202227	70226	206885	272453	136659	-134,7	194,6
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності	-789663	-5658273	120458	-4868610	5778731	616,5	-102,1
Інші витрати	-118864	-134244	-220011	-15380	-85767	12,9	63,9
Інші прибутки (збитки)	-13340	-100474	-129729	-87134	-29255	653,2	29,1
Витрати на виплати працівникам	-1328609	-1408154	-1679418	-79545	-271264	6,0	19,3
Амортизаційні витрати	-316332	-341116	-341058	-24784	58	7,8	0,0
Інші адміністративні та операційні витрати	-629626	-565299	-647867	64327	-82568	-10,2	14,6
Прибуток (збиток) до оподаткування	3350731	726411	7422838	-2624320	6696427	-78,3	921,9
Витрати на сплату податку (доходи від повернення податку)	-605620	-129305	-3710531	476315	-3581226	-78,6	2769,6
Прибуток (збиток) за рік	2745111	597106	3712307	-2148005	3115201	-78,2	521,7

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

У 2023 році прибуток збільшився у 6,2 разів через збільшення процентних та комісійних доходів на 37,8% та 4,7%, відповідно, збільшення прибутку зміни резервів за активними операціями на 5778731 тис. грн. Зменшення прибутку від операцій з іноземною валютою показує, що валютна лібералізація не призвела до прибутку банку.

Отже, показники фінансового стану АТ «ОТП Банк» вказують на динамічний розвиток банку у умовах невизначеності та воєнного стану. Активи банку, його капітал та зобов'язання в 2022 році зросли на 30,3% та у 2023 році зросли на 12,1%, при цьому відбулася суттєва зміна структури активів, яким властивий кредитний ризик, на користь заборгованості Національного банку України, заборгованості. За підсумками року АТ «ОТП Банк» увійшов у десяти найбільших банків України за розміром чистих активів та чистого прибутку і посів за цими показниками десяте та шосте місце відповідно.

2.2. Оцінка динаміки і структури кредитного портфеля АТ «ОТП Банк»

Кредитний портфель АТ «ОТП Банк» вказує на активність банку на ринку споживчого та роздрібного кредитування, а також пріоритети розміщення капіталу і зобов'язань у активи. За даними табл. 2.5 про склад і структуру активів можна визначити, що АТ «ОТП Банк» має кредитну активність на міжбанківському ринку та надає кредити банкам та має кредитну активність зі споживчого та корпоративного кредитування, при тому надаючи кредити фізичним та юридичним особам.

З табл. 2.5 видно, що у 2021 році 13% активів зосереджувалося у кредитах комерційних банків, проте у 2022 р. частка таких кредитів збільшилася до 24%. Активізація кредитування банків пояснюється збільшенням попиту на міжбанківському ринку та збільшення вимог до залишків коштів на кореспондентських рахунках, в тому числі іноземних банків. У 2021 р. склад коштів за кредитами банків був наступним: кредити, що надані за операціями

РЕПО – 439822 тис. грн., кредити в банках – 6 185 тис. грн., резерви під очікувані кредитні збитки – 43503 тис. грн. У 2022 р. загальний розмір коштів дорівнював виключно коштам за кореспондентськими рахунками та кредитів комерційним банкам не визначено на залишках.

Таблиця 2.5

**Структура активів АТ «ОТП Банк» та місце кредитного портфеля за
2021-2023 рр., %**

	31 грудня 2021 року	31 грудня 2022 року	31 грудня 2023 року	Відхилення, в.п.	
				2022- 2021	2023- 2022
Грошові кошти та їх еквіваленти	5,54	5,22	10,61	-0,32	5,39
Кредити та аванси банкам	13,08	23,87	21,06	10,79	-2,81
Кредити та аванси клієнтам	57,95	32,85	24,36	-25,10	-8,48
Інвестиції в цінні папери	20,95	36,10	42,49	15,15	6,39
Похідні фінансові активи	0,01	0,00	0,00	-0,01	0,00
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства	0,20	0,15	0,14	-0,05	-0,02
Інвестиційна нерухомість	0,04	0,03	0,02	-0,01	0,00
Поточні податкові активи	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Відстрочені податкові активи	0,10	0,07	0,00	-0,03	-0,07
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	0,49	0,40	0,48	-0,10	0,08
Основні засоби	1,36	0,88	0,67	-0,48	-0,21
Інші фінансові активи	0,17	0,36	0,11	0,19	-0,25
Інші нефінансові активи	0,11	0,07	0,05	-0,04	-0,02

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

У 2023 р. відновилося кредитування банків та залишки за такими кредитами становили 1445051 тис.грн, в тому числі за кредитами сформовано резерви у сумі 364663 тис. грн.

Основою кредитного портфеля виступають кредити фізичним та юридичним особам, частка кредитів у активах становила 58%, тобто більше половини коштів спрямовувалося у кредитування фізичних та юридичних осіб. У 2022 році відбулося зменшення розміру кредитів на 26,1%, що призвело до зменшення їх частки у активах до 32,9%. Хоча у перші місяці 2022 року

підходи до кредитування було переглянуто, АТ «ОТП Банк» займав проактивну позицію в підтримці економіки та надав доступ до кредитних ресурсів на посівну кампанію чим підтвердив свою позицію одного з ТОП-10 банків-кредиторів за державною програмою «5-7-9». Влітку 2022 року АТ «ОТП Банк» одним із перших запропонував приватним клієнтам кредитування покупок у точках продажу та запровадив миттєве через мобільний додаток оформлення кредитного сервісу з покупок на виплат. А вже восени 2022 року вийшов на ринок з оновленими умовами кредитування для діючих клієнтів фізичних осіб через мобільний додаток.

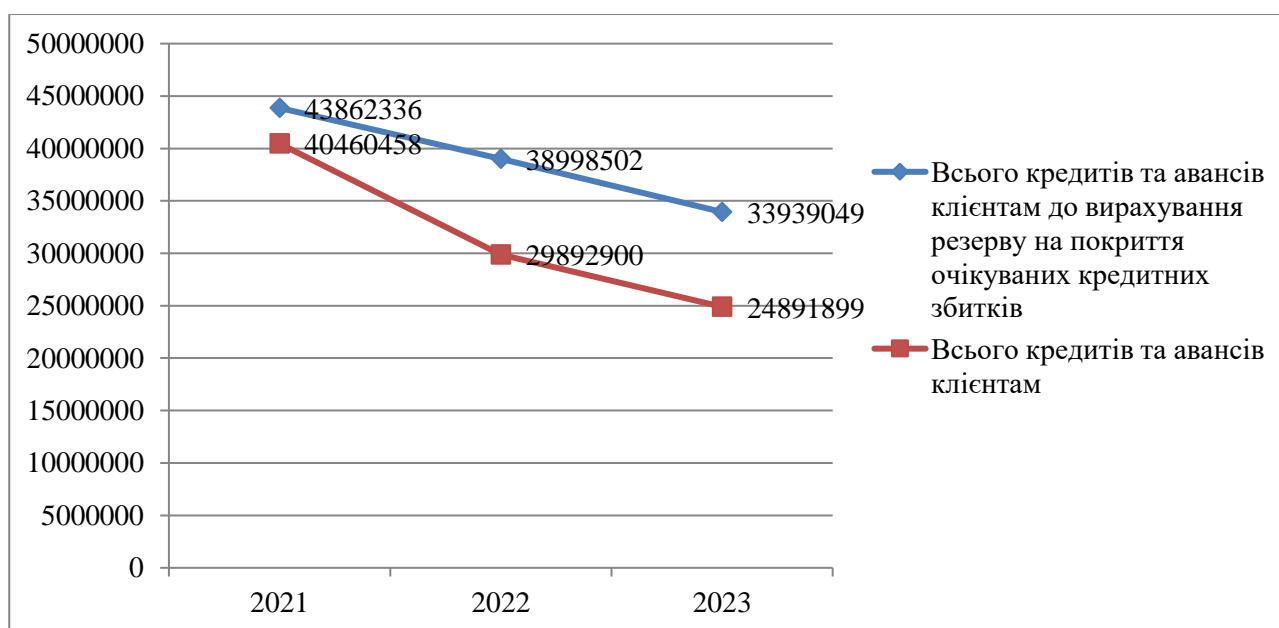

Рис. 2.5. Динаміка кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр., тис. грн

Джерело: побудовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Протягом 2022 року працюючий кредитний портфель зменшився на 11,1% до 39,0 млрд грн. Таке значне зниження зумовлене як погашенням кредитів, зменшенням обсягів надання нових кредитів так і в результаті погіршення якості портфелю. Якість кредитного портфелю знизилася через широкомасштабну ескалацію воєнного конфлікту. Банк суттєво знизив апетит до ризику, але відновив надання нових кредитів як юридичним так і фізичним особам.

Таблиця 2.6

Динаміка кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» за 2021-2023 рр.

	31 грудня 2021 року	31 грудня 2022 року	31 грудня 2023 року	Абсолютне відхилення, тис. грн		Відносне відхилення, %	
				2022- 2021	2023- 2022	2022- 2021	2023- 2022
Кредити юридичним особам та фізичним особам-підприємцям	31675452	31268017	26247581	-407435	-5020436	-1,3	-16,1
Споживчі кредити фізичним особам	10165908	6896626	5033096	-3269282	-1863530	-32,2	-27,0
Іпотечні кредити фізичним особам	842307	565050	358453	-277257	-206597	-32,9	-36,6
Заборгованість за фінансовою орендою	326179	265556	232435	-60623	-33121	-18,6	-12,5
Кредити, що надані за операціями РЕПО	848801	0	1065269	-848801	1065269	-100,0	-
Інші кредити фізичним особам	3689	3253	2215	-436	-1038	-11,8	-31,9
Всього кредитів та авансів клієнтам до вирахування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	43862336	38998502	32939049	-4863834	-6059453	-11,1	-15,5
Резерв на покриття очікуваних кредитних збитків	3401878	9105602	8077150	5703724	-1028452	167,7	-11,3
Всього кредитів та авансів клієнтам	40460458	29892900	24861899	-10567558	-5031001	-26,1	-16,8

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

У 2023 році відбулося зменшення розміру кредитів на 16,8%, що призвело до зменшення їх частки у активах до 24,4%. На кінець 2023 року лише ¼ активів була розміщена у кредитування. Збільшилася частка залишку грошей на поточні рахунки та частка інвестицій у цінні папери (переважно державні облігації Уряду України).

За даними табл. 2.6 можна визначити основні напрямки зменшення кредитного апетиту та кредитування окремих груп позичальників.

Аналіз кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» показує, що кредитний портфель склався з таких груп кредитів:

- кредити юридичним особам та фізичним особам-підприємцям,
- споживчі кредити фізичним особам,
- іпотечні кредити фізичним особам,
- заборгованість за фінансовою орендою,
- кредити, що надані за операціями РЕПО,
- інші кредити фізичним особам.

Зменшення кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» відбувалося під впливом зміни кредитного апетиту банку, що супроводжувався зменшенням кредитування за всіма групами кредитів, проте з різною інтенсивністю.

У 2022 році банк відмовився від кредитування за операціями РЕПО та зменшив на 32,2% кредитний портфель з споживчого кредитування фізичних осіб. На 32,9% зменшився кредитний портфель з іпотечного кредитування фізичних осіб, інші кредити фізичним особам зменшилися на 11,8%, тобто кредитування фізичних осіб найбільше зменшилося у 2022 році. Щодо кредитування юридичних осіб та ФОП, то кредитний портфель мав мінімальні зміни, що дорівнювали 1,3%.

Описані зміни у розмірі кредитного портфеля за групами позичальників призвели до структурних змін (табл. 2.7), коли частка споживчих кредитів фізичним особам зменшилася на 5,49 в.п., частка іпотечних кредитів зменшилася на 0,47 в.п. Незважаючи на мінімальне зменшення кредитів юридичних осіб, їх частка збільшилася на 7,96 в.п.

Таблиця 2.7

Структура кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» без врахування резервів за 2021-2023 рр., %

	31 грудня 2021 року	31 грудня 2022 року	31 грудня 2023 року	Відхилення, в.п.	
				2022-2021	2023-2022
Кредити юридичним особам та фізичним особам-підприємцям	72,22	80,18	79,69	7,96	-0,49
Споживчі кредити фізичним особам	23,18	17,68	15,28	-5,49	-2,40
Іпотечні кредити фізичним особам	1,92	1,45	1,09	-0,47	-0,36
Заборгованість за фінансовою орендою	0,74	0,68	0,71	-0,06	0,02
Кредити, що надані за операціями РЕПО	1,94	0,00	3,23	-1,94	3,23
Інші кредити фізичним особам	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Відповідно до описаних змін, банк має корпоративну спрямованість у кредитування і частка корпоративних кредитів становила понад 70%. У 2023 році банк продовжував зменшувати кредитний портфель та основними напрямками зменшення кредитування були зменшення кредитів фізичним особам: споживчі кредити зменшилися на 27%, іпотечні кредити зменшилися на 36,6%, інші кредити фізичним особам зменшилися на 31,9%.

У 2023 році кредитний портфель юридичним особам зменшився на 16,1%, що на порядок більше від попереднього року. Банк зберіг свою позицію у ТОП-10 банків за розміром кредитного портфеля за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%». За показниками структури, зменшувалася частка кредитів фізичним особам, що вказує на зниження кредитного апетиту банку у даному сегменті.

У 2023 р. до наявного споживчого кредитування та випуску кредитних карт АТ «ОТП Банк» відновив готівкове кредитування фізичних осіб, що дасть стимул для розвитку цього напрямку та задоволення потреб клієнтів

у додаткових коштах. АТ «ОТП Банк» також запусив оформлення кредитів готівкою через мобільний застосунок OTP BankUA. Процес передбачає отримання клієнтом коштів до 100 тис. грн на картку за 5 хвилин без дзвінків від банку та візитів до відділення. Крім того, із другого кварталу минулого року клієнти Банку можуть стати власниками кредитної картки «Ладна» шляхом її онлайн-відкриття в застосунку OTP Bank UA. Кредитна картка передбачає пільговий період у 62 дні, має прості та зрозумілі умови й автентичний дизайн. Миттєва розстрочка «Скибочка» упродовж 2023 р. отримала нових партнерів. Серед них: «Алло», «Цитрус», «Спортлайф» та інші. Кількість користувачів цього сервісу зросла у 3 рази впродовж минулого року. Також у 2023 р. АТ «ОТП Банк» відновив кредитування на автомобілі із пробігом. Банк надає клієнтам свободу у виборі авто (без обмежень на вік та пробіг), водночас додаткових обтяжень немає – без застави та обов'язкового страхування КАСКО. Рішення щодо видачі кредиту та перерахунку коштів ухвалюють упродовж 1 дня.

Отже, АТ «ОТП Банк» має кредитну активність на міжбанківському ринку та надає кредити банкам та має кредитну активність зі споживчого та корпоративного кредитування, при тому надаючи кредити фізичним та юридичним особам. Банк продовжував зменшувати кредитний портфель та напрямами кредитування фізичних осіб у 2023 р.: споживчі кредити зменшилися на 27%, іпотечні кредити зменшилися на 27,6%, інші кредити фізичним особам зменшилися на 31,9%.

2.3. Аналіз якості кредитування фізичних осіб АТ «ОТП Банк»

Основні кредитні програми АТ «ОТП Банк» можна згрупувати у 4 напрямами:

1. Кредити для будь-яких потреб (кредитні програми: кредит готівкою в застосунку, кредит готівкою у відділенні, кредит під заставу депозиту),

2. Кредит на товари та послуги (кредитні програми: споживчий кредит, кредит на медичні послуги, кредитний продукт Ponova by OTP Bank, розстрочка «Скибочка», розстрочка на витрати),

3. Авто кредит (кредитні програми: кредит на авто з пробігом, кредит на мотоцикл, кредит на нове авто, кредит на авто з пробігом),

4. Кредит на нерухомість.

Для цілей визначення очікуваних кредитних збитків по кредитах клієнтам, банк розподіляє ці фінансові активи на п'ять рівнів ризику, залежно від кількості днів прострочки та ознак дефолту, а саме: рівень 1 – договір не прострочено (DPD = 0), рівень 2 – договір прострочено на 1-30 днів, рівень 3 – договір прострочено на 31-60 днів, рівень 4 – договір прострочено на 61-90 днів, рівень 5 – договір прострочено більш ніж 90 днів.

У табл. 2.8 наведено дані АТ «ОТП Банк» про розподіл кредитів фізичним особам за рівнями 1-5. Рівень 1 – це показник високої якості організації банківського кредитування фізичних осіб, коли договір не прострочено, тобто фізичні особи виконують зобов'язання перед банком. У 2021 році кредити фізичним особам з рівнем 1 становили 9686132 тис. грн. або 85,50% всього кредитного портфеля, що вказує на високий рівень платоспроможності та високий рівень платіжної дисципліни серед фізичних осіб-позичальників.

Таблиця 2.8

Якість кредитування фізичних осіб у АТ «ОТП Банк» у 2021-2023 рр.

Кредити та аванси фізичним особам	Етап 1 12-місячний ECL	Етап 2 ECL до кінця строку дії	Етап 3 ECL до кінця строку дії	Придбані або створені кредитно знецінені фінансові інструменти	Всього
1	2	3	4	5	6
2021					
Рівень 1	7 576 690	1 791 012	107 398	211 032	9 686 132
Рівень 2	34 920	89 053	15 602	15 535	155 110
Рівень 3		76 579	10 335	114	87 028
Рівень 4		37 103	6 076		43 179
Рівень 5		53 658	959 638	27 159	1 040 455
Всього	7 611 610	2 047 405	1 099 049	253 840	11 011 904

Продовж. табл. 2.8

1	2	3	4	5	6
2022					
Рівень 1	2 574 642	1 568 920	359 848	162 563	4 665 973
Рівень 2	10 042	126 152	30 602	9 039	175 835
Рівень 3		105 691	28 820	3 916	138 427
Рівень 4		78 257	21 383	1 876	101 516
Рівень 5		302 781	2 035 786	44 611	2 383 178
Всього	2 584 684	2 181 801	2 476 439	222 005	7 464 929
2023					
Рівень 1	2 126 426	798 260	486 083	130 870	3 541 639
Рівень 2	3 941	56 060	25 310	14 730	100 041
Рівень 3	-	28 361	21 049	4 392	53 802
Рівень 4	-	18 608	13 263	564	32 435
Рівень 5	-	75 893	1 557 039	218 314	1 851 246
Всього	2 130 367	977 182	2 102 744	368 870	5 579 163

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

У 2022 році кредити фізичним особам з рівнем 1 зменшилися до 5020159 тис. грн. та частка зменшилася до 62,5%, тобто більше половини кредитів не мали заборгованості, а інші кредити формували прострочку кредитних платежів та відсотків за користування. У 2022 році стан кредитного портфеля дещо поліпшився та кредити рівня 1 збільшили частку до 65,7%. Структура кредитів фізичним особам за рівнями наведена у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Структура кредитів фізичним особам за рівнями ризику за 2021- 2023 рр.

	31 грудня 2021 року	31 грудня 2022 року	31 грудня 2023 року	Відхилення, в.п.	
				2022- 2021	2023- 2022
Рівень 1	87,96	62,51	65,66	-25,46	3,16
Рівень 2	1,41	2,36	1,85	0,95	-0,50
Рівень 3	0,79	1,85	1,00	1,06	-0,86
Рівень 4	0,39	1,36	0,60	0,97	-0,76
Рівень 5	9,45	31,92	30,88	22,48	-1,04

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Рівень 2 свідчить про прострочення платежів на період до 30 днів і частка таких кредитів фізичних осіб становила менш 2% у 2021 р. та 2023 р. та у 2022

р. під впливом воєнного стану збільшилася до 2,36%. Аналогічна тенденція у динаміці частки була притаманна за рівнями 3 та 4.

Про погіршення якості кредитного портфеля фізичних осіб АТ «ОТП Банк» є підвищення частки рівня 5, коли кредитних договорів прострочено більш ніж 90 днів. У 2021 р. частка кредитів за рівнем 5 становили 9,45% та у 2022 р. частка такого рівня збільшилася до 31,92% та утримувалася на рівні більше 30% у 2023 р., тобто запроваджені управлінські рішення не покращили рівня платоспроможності позичальників та частка прострочених кредитів на 90 днів та більше не зменшилася.

Оцінка ризику проводиться на кожну звітну дату починаючи з дати первісного визнання до дати припинення визнання. АТ «ОТП Банк» визнає очікувані кредитні збитки за фінансовим активом на першій стадії зменшення корисності («Етап 1»), якщо на звітну дату рівень ризику за фінансовим активом значно не збільшився з дати первісного визнання активу. АТ «ОТП Банк» визнає очікувані кредитні збитки за фінансовим активом на другій стадії зменшення корисності («Етап 2»), якщо на звітну дату рівень ризику з дня первісного визнання значно збільшився.

Основними ознаками, що свідчать про значне збільшення кредитного ризику за кредитами фізичним особам є наступні:

- наявність простроченої заборгованості понад 30 календарних днів;
- проведення реструктуризації за запитом окремих позичальників-фізичних осіб;
- відбулася суттєва девальвація національної валюти по відношенню до валюти заборгованості без наявності відповідного забезпечення у валюті;
- рейтинг фінансового активу погіршився на визначений рівень/до відповідного рівня, чи у порівнянні до історичного значення погіршився до визначеного рівня;
- наявні ознаки дефолту за іншими фінансовими активами позичальника «Роздрібного бізнесу».

АТ «ОТП Банк» визнає очікувані кредитні збитки за фінансовим активом на третій стадії зменшення корисності кредитного ризику («Етап 3»), якщо на звітну дату фінансовий актив має об'єктивні свідчення зменшення корисності. Фінансові активи на Етапі 3 – це фінансові активи, за якими є об'єктивні докази очікуваного кредитного збитку чи спостерігаються одна або декілька подій, що мають негативний вплив на очікувані майбутні грошові потоки за таким фінансовим активом.

Основними ознаками, що свідчать про віднесення фінансового активу до Етапу 3 є наступні:

- значні фінансові труднощі емітента або позичальника;
- порушення умов договору, такі як дефолт або прострочення платежу, що відповідає критеріям дефолту;
- надання банком уступки своєму позичальнику з економічних або договірних умов, пов'язаних з фінансовими труднощами позичальника, які АТ «ОТП Банк» не розглядала за інших умов;
- висока ймовірність банкрутства або фінансова реорганізація позичальника;
- зникнення активного ринку для фінансового активу внаслідок фінансових труднощів;
- купівлю або створення фінансового активу з великою знижкою, що відображає понесені кредитні збитки;
- за результатами процесу моніторингу заборгованості системою «Раннього реагування» позичальника бізнес-лінії «Корпоративні клієнти» віднесено до найгіршого ризик-статусу.

Розподіл кредитів за етапами вказує на стрімке збільшення якості кредитів фізичних осіб етапу 3 у 2022 році та зменшення у 2023 р., тобто відбулося незначне покращення якості кредитного портфеля.

За результатами проведеного аналізу якості кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» можна визначити погіршення якості кредитного портфеля фізичних осіб через зменшення частки кредитів та погашаються вчасно та

збільшення частки кредитів з простроченням платежів понад 90 днів з 9,45% у 2021 р. до 33% у 2022-2023 рр. та запроваджені управлінські рішення не покращили рівня платоспроможності позичальників та частка прострочених кредитів на 90 днів та більше не зменшилася, що вимагає розробки нової системи управління кредитними ризиками для фізичних осіб.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1. Реструктуризація та врегулювання кредитної заборгованості фізичних осіб перед АТ «ОТП Банк»

В Україні поняття реструктуризації кредитів найбільш детально регламентується Положенням про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями Національного банку України (НБУ). Розмежовуються поняття процесу реструктуризації та її сутності:

– процедура фінансової реструктуризації – комплекс заходів щодо реструктуризації заборгованості та/або господарської діяльності боржника шляхом проведення процедури добровільної фінансової реструктуризації або процедури досудової санації;

– реструктуризація – зміна істотних умов за попереднім договором з метою пом'якшення вимог до боржника у зв'язку з його фінансовими труднощами та необхідністю створення сприятливого середовища для виконання ним зобов'язань за активом (зокрема: зміна процентної ставки; часткове прощення боргу; зміна графіка погашення боргу шляхом укладання додаткової угоди з боржником.

У міжнародній практиці загальноприйнятими є такі поняття:

1) «реструктуризація кредиту – зміна умов кредитування, пов'язана з додаванням банківських коштів, перетворенням частини/всієї заборгованості за процентами на нову основну суму позики або частини/всього кредиту на участь банку в капіталі» [19, с. 56];

2) «реструктуризація кредиту – зусилля банку щодо покращення платоспроможності боржників, які зазнають труднощів у виконанні своїх зобов'язань, що здійснюється через:

- зниження ставок за кредитами (на весь період кредиту або на певний проміжок часу);
- продовження терміну погашення кредиту;
- зменшення заборгованості за процентами за кредитом шляхом прощення;
- зменшення заборгованості за основною сумою кредиту шляхом прощення;
- додаткове фінансування позичальника;
- перетворення кредиту на участь кредитора в капіталі боржника» [19, с. 56].

Проблема реструктуризації та врегулювання кредитної заборгованості фізичних осіб була актуальною у період пандемії коронавірусу та НБУ намагався врегулювати дану проблему відповідною постановою (постанова Національного банку України «Про особливості застосування вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями у зв'язку із запровадженням обмежувальних заходів» від 26.03.2020 № 39 [20]). З урахуванням воєнного стану проблема реструктуризації стала більш актуальною та НБУ врегулював дану проблему постановою Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань захисту прав споживачів фінансових послуг» від 14.03.2024 № 27 [21].

Основні положення реструктуризації кредитів фізичних осіб з початку введення воєнного стану:

- у період дії воєнного стану та в 30-денний строк після споживач не нестиме відповідальності перед кредитором у разі прострочення виконання зобов'язань за споживчим кредитом;

- у разі допущення такого прострочення споживач звільняється, зокрема, від обов'язку сплати кредитодавцю неустойки та інших платежів;
- неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, нараховані включно з 24 лютого 2022 року за прострочення виконання, підлягають списанню;
- забороняється в разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит збільшення процентної ставки за користування кредитом, крім випадків, коли це передбачене договором;
- під час кредитних канікул не передбачене скасування відсотків за користування кредитними коштами;
- необхідно дотримуватися законодавчо встановлених вимог щодо взаємодії зі споживачами та іншими особами під час врегулювання простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки).

АТ «ОТП Банк» з розумінням ставиться до кожного клієнта і має оптимальні варіанти програми врегулювання кредитної заборгованості. Врегулювання кредитної заборгованості – це зміна умов повернення кредиту (строк, процентна ставка, валюта кредиту), відповідно до якої позичальнику буде запропонована можливість повернення до стандартного обслуговування боргу.

Банк застосовує інструменти короткострокової реструктуризації за наявності обґрунтованого судження, що:

- 1) фінансові труднощі боржника/ контрагента є тимчасовими та можуть бути подолані у строк до 365 календарних днів;
- 2) джерела доходу боржника/контрагента або спроможність боржника/контрагента генерувати грошові потоки будуть відновлені в короткостроковій перспективі;
- 3) обрані банком інструменти короткострокової реструктуризації сприятимуть уникненню подальшого погіршення спроможності боржника/контрагента виконувати у повному обсязі зобов'язання перед банком.

До боржників/контрагентів, які супроводжуються підрозділом непрацюючих активів, банк застосовує інструменти довгострокової

реструктуризації, які сприятимуть відновленню платоспроможності боржника/контрагента й забезпеченню виконання зобов'язань перед банком згідно з установленим графіком погашення заборгованості. Банк має право використовувати такі інструменти в поєднанні з інструментами короткострокової реструктуризації, а також може визначити інші інструменти. У співпраці з боржником/контрагентом банк розробляє оптимальний план реструктуризації, прийнятний для обох сторін.

Банк має право прийняти рішення щодо додаткового кредитування боржників із реструктуризованою заборгованістю за умови формування судження, що це сприятиме відновленню платоспроможності боржника/контрагента й не спричинить невинного зростання кредитного ризику та/або очікуваних кредитних збитків для банку. У внутрішньобанківських документах він установлює якісні або кількісні критерії визначення здатності боржника виконувати план/умови реструктуризації, що ґрунтуються на оптимальних сумах погашення боржником/контрагентом основного боргу та процентів, виконання ним інших умов договорів. Банк має право сформулювати судження щодо відновлення платоспроможності боржника, якщо одночасно виконано такі умови:

1) від дати припинення визнання банком дефолту боржника за реструктуризованою заборгованістю минуло щонайменше 365 календарних днів;

2) від дати запровадження реструктуризації заборгованості відсутній дефолт боржника протягом щонайменше 365 календарних днів;

3) боржник упродовж як мінімум одного року з дати запровадження реструктуризації здійснював передбачені її умовами платежі, з максимальним простроченням погашення до 30 календарних днів;

4) боржник від дати запровадження реструктуризації заборгованості забезпечив сплату не менш ніж 5 % суми основного боргу;

5) банк довів, що у боржника немає ознак потенційної проблемності.

Вимоги щодо взаємодії із споживачами та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості:

1. Взаємодія кредитодавця, нового кредитора, колекторської компанії із споживачем, його близькими особами, представником, спадкоємцем, поручителем, майновим поручителем або третіми особами, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит та які надали згоду на таку взаємодію, при врегулюванні простроченої заборгованості може здійснюватися виключно шляхом:

1) безпосередньої взаємодії (телефонні та відеопереговори, особисті зустрічі). Проведення особистих зустрічей можливе виключно з 9 до 19 години, за умови що особа, з якою здійснюється взаємодія, не заперечує проти проведення з нею зустрічі та попередньо надала згоду на особисту зустріч під час телефонної розмови або окрему письмову згоду на це. Місце і час зустрічі підлягають обов'язковому попередньому узгодженню;

2) надсилання текстових, голосових та інших повідомлень через засоби телекомунікації, у тому числі без залучення працівника кредитодавця, нового кредитора або колекторської компанії, шляхом використання програмного забезпечення або технологій;

3) надсилання поштових відправлень із позначкою "Вручити особисто" за місцем проживання чи перебування або за місцем роботи фізичної особи.

2. Під час першої взаємодії із споживачем, його близькими особами, представником, спадкоємцем, поручителем, майновим поручителем або третіми особами, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит та які надали згоду на таку взаємодію, у рамках врегулювання простроченої заборгованості кредитодавець, новий кредитор, колекторська компанія зобов'язані повідомити:

1) повне найменування кредитора (у разі якщо взаємодію здійснює новий кредитор або колекторська компанія), своє повне найменування, номер телефону для здійснення зв'язку та адресу (електронну або поштову) для листування;

2) прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка здійснює взаємодію із споживачем, його близькими особами, представником, спадкоємцем, поручителем, майновим поручителем або третіми особами, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит та які надали згоду на таку взаємодію, або ім'я та індекс, за допомогою якого кредитор, новий кредитор, колекторська компанія однозначно ідентифікують особу, яка здійснює взаємодію, або зазначення про використання для взаємодії програмного забезпечення або технології, якщо взаємодія здійснюється без залучення працівника кредитодавця, нового кредитора чи колекторської компанії;

3) правову підставу взаємодії;

4) розмір простроченої заборгованості (розмір кредиту, проценти за користування кредитом, розмір комісії та інших платежів, пов'язаних з отриманням, обслуговуванням і поверненням кредиту), розмір неустойки та інших платежів, що стягуються при невиконанні зобов'язання за договором про споживчий кредит або відповідно до закону. У разі звернення відповідно до договору про споживчий кредит до третіх осіб, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит та які надали згоду на таку взаємодію, у тому числі до близьких осіб, відповідно до частини шостої цієї статті інформація про розмір простроченої заборгованості повідомляється лише за наявності згоди споживача на передачу інформації про наявність простроченої заборгованості таким особам. Розрахунок розміру простроченої заборгованості для колекторської компанії здійснюється кредитором або новим кредитором.

Новий кредитор, колекторська компанія на вимогу споживача, його близьких осіб, представника, спадкоємця, поручителя або майнового поручителя зобов'язані протягом п'яти робочих днів після першої взаємодії при врегулюванні простроченої заборгованості надати документи, що підтверджують інформацію, зазначену в частині другій цієї статті (у тому числі детальний розрахунок простроченої заборгованості та всіх інших платежів по кожному платіжному періоду та підставу їх нарахування), особисто або шляхом

направлення листа на адресу (електронну або поштову) такої особи, або в інший визначений договором про споживчий кредит спосіб.

Кредитодавець на вимогу споживача, його близьких осіб, представника, спадкоємця, поручителя або майнового поручителя зобов'язаний протягом семи робочих днів після першої взаємодії при врегулюванні простроченої заборгованості (якщо інший строк не встановлено законом), надати документи, що підтверджують інформацію, особисто або шляхом направлення листа на зазначену в договорі про споживчий кредит адресу (електронну або поштову), або в інший визначений таким договором спосіб.

Реструктуризація заборгованість дає змогу банку повернути до складу працюючих ті кредити, за якими не відбувається погашення платежів та сплата відсотків з складу кредитів рівня 5 – 1 851 246 тис. грн (табл. 2.8). У табл. 3.1 наведено планування економічного ефекту від реструктуризації кредитів АТ «ОТП Банк» фізичних осіб на 2024-2025 рр. На основі даним ми можемо визначити, що відсутність реструктуризації призведе до нульового грошового потоку, а реструктуризація повного погашення кредитів і сплати відсотків.

З врахуванням воєнного стану проблема реструктуризації стала більш актуальною та НБУ врегулював дану проблему постановою Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань захисту прав споживачів фінансових послуг» від 14.03.2024 № 27, положення якої має виконувати АТ «ОТП Банк» під час реструктуризації кредитів фізичних осіб.

3.2. Оптимізація ціноутворення на кредити фізичних осіб

Ціноутворення на кредити фізичних осіб базується на відсотковій ставці, що сплачують фізичні особи за користування кредитними ресурсами банків, а також визначають попит на кредити з боку позичальників та визначають можливість вчасного погашення кредитів і відсотків за їх користування. На

нашу думку, високі відсоткові ставки на кредити фізичним особам зменшують попит з урахуванням їх високої вартості, високі відсоткові ставки визначають додаткове боргове навантаження і фізичні особи часто втрачають можливість сплачувати основну суму кредити і відсотки за користування.

Таблиця 3.1

Планування економічного ефекту від реструктуризації кредитів АТ «ОТП Банк» фізичних осіб на 2024-2025 рр., тис. грн

	Варіанти реструктуризації кредитів								
	Реструктуризація з терміном на один рік			Реструктуризація з терміном на два роки					
	Планові показники 2024 р.			Планові показники 2024 р.			Планові показники 2025 р.		
	Погашення кредиту	Нарахування відсотків	Всього	Погашення кредиту	Нарахування відсотків	Всього	Погашення кредиту	Нарахування відсотків	Всього
Рівень 5 кредитів фізичних осіб	1851246								
Частка кредитів рівня 5 кредитів фізичних осіб, що реструктурується:									
10%	185124,6	105521,0	290645,6	92562,3	52760,5	145322,8	92562,3	52760,5	145322,8
20%	370249,2	211042,0	581291,2	185124,6	105521,0	290645,6	185124,6	105521,0	290645,6
30%	555373,8	316563,1	871936,9	277686,9	158281,5	435968,4	277686,9	158281,5	435968,4
40%	740498,4	422084,1	1162582,5	370249,2	211042,0	581291,2	370249,2	211042,0	581291,2
50%	925623	527605,1	1453228,1	462811,5	263802,6	726614,1	462811,5	263802,6	726614,1
60%	1110748	633126,1	1743873,7	555373,8	316563,1	871936,9	555373,8	316563,1	871936,9
70%	1295872	738647,2	2034519,4	647936,1	369323,6	1017259,7	647936,1	369323,6	1017259,7
80%	1480997	844168,2	2325165,0	740498,4	422084,1	1162582,5	740498,4	422084,1	1162582,5
90%	1666121	949689,2	2615810,6	833060,7	474844,6	1307905,3	833060,7	474844,6	1307905,3
100%	1851246	1055210,2	2906456,2	925623	527605,1	1453228,1	925623	527605,1	1453228,1

Джерело: сформовано автором за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [18]

Процентних ставок та їх видів існує понад десять, але найпоширеніші:

– фіксована/плаваюча. у першому випадку умови нарахування залишаються незмінними протягом усього періоду кредитування і фіксується у кредитному договорі, а в другому відсоткові ставки можуть змінюватися. Фіксована ставка рекомендована до застосування у короткострокові періоди та періоди відносної цінової і валютної стабільності така відсоткова ставка рекомендована за споживчими кредитами картковими кредитами. Плаваюча ставка рекомендована до застосування у довгострокові періоди за такими кредитами як іпотечні;

– декурсивна/антисипативна. Декурсивна відсоткова ставка передбачає погашення заборгованості наприкінці терміну, а антисипативна – рівними частинами платежу під час дії договору;

– номінальна/реальна. Номінальна ставка визначається у кредитному договорі без урахування інфляції, податків та інших платежів, реальна відсоткова ставка передбачає врахування всіх платежів. Реальна річна процентна ставка обчислюється відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України. Для цілей обчислення реальної річної процентної ставки та денної процентної ставки визначаються загальні витрати за споживчим кредитом.

Елементи формування ціни на кредити представлені схемою (рис. 3.1). При укладенні кредитного договору з кожним конкретним позичальником-фізичною особою банк самостійно визначає розмір належної йому винагороди за надані кошти. Винагорода, що виплачується позичальником АТ «ОТП Банк» по кредитному договорі, традиційно визначається у вигляді відсотків, і рідше фіксованих платежів у національній чи іноземній валютах. Базовим елементом, що визначає вартість ціни на кредити, в тому числі кредити фізичним особам є вартість залучених банком ресурсів на міжбанківському ринку або він НБУ та найчастіше, це залучені кошти фізичних та юридичних осіб.

Рис. 3.1. Основні елементи формування ціни на кредити

Джерело: побудовано автором на основі [22]

Згідно з Законом України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV, «облікова ставка Національного банку України – один із монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк України встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів» [23]. Ми вважаємо, що в основі вартості кредитів фізичних осіб має бути облікова ставка НБУ як визначальний чинник вартості грошей в економіці. Динаміка облікової ставки НБУ має відображатися безпосередньо на ціноутворенні кредитів (рис. 3.2), наведено динаміку облікової ставки з початку 2021 р., яка вказує на зростання з початку запровадження воєнного стану та поступову стабілізацію на кредитному ринку з середини 2023 р., коли ставка зменшилася з 25% до 13,5%, відповідно зменшилась ставка на залучені кредити і депозити, а також банки отримали можливість зменшувати кредитну ставку за кредитами фізичним особам.

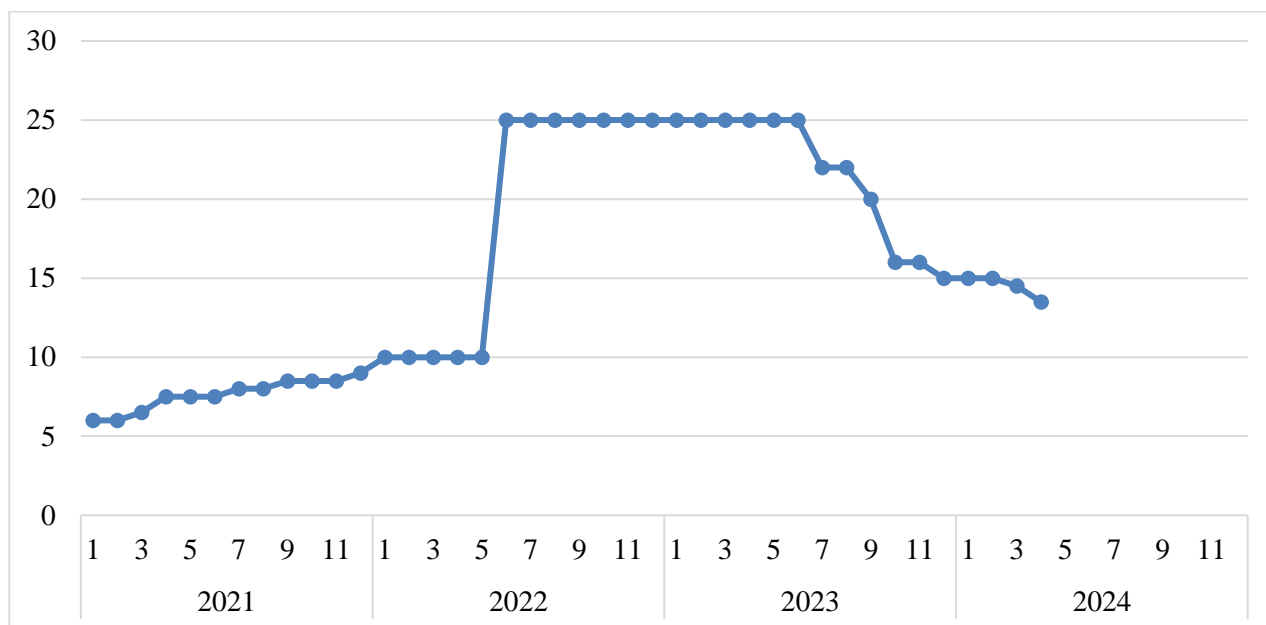

Рис. 3.2. Динаміка облікової ставки НБУ у 2021-2024 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [24]

Наступні дві складові формування ціни на кредити – це вартість операційних витрат банку за кредитами та необхідна норма дохідності на капітал банку, що визначається менеджерами та акціонерами АТ «ОТП Банк». За даними звітності АТ «ОТП Банк» за останній повний звітний рік (2022 р.) норма дохідності на капітал (або прибутковість активів, ROA , формула 3.1) становила 0,6% (формула 3.2). Коефіцієнт ROA має бути не менше 1%.

$$\text{Прибутковість активів (ROA)} = \text{ЧП} / A * 100\% \quad (3.1)$$

$$\text{Прибутковість активів (ROA)} = 520697 / 90918545 * 100 = 0,57\% \quad (3.2)$$

Вартість операційних витрат банку за кредитами дорівнює частці резервів на покриття очікуваних кредитних збитків у кредитному портфелі (формула 3.3)

$$OB = \text{Резерв на покриття очікуваних кредитних збитків} / \text{Кредитний}$$

$$\text{портфель всього} * 100 \quad (3.3)$$

$$OB = 9280002 / 39214502 * 100 = 23,7 \% \quad (3.4)$$

Премія за ризик визначається як різниця між обліковою ставкою (рис. 3.2), нормою доходу на капітал (формула 3.2), нормою операційних витрат (формула 3.4). За даними офіційного сайту банку, кредитна ставка у 2022 р. становила 57% за споживчими кредитами для фізичних осіб, тому можемо визначити премію за ризик.

$$\text{Премія за ризик} = 57 - 25 - 23,7 - 0,6 = 7,8\% \quad (3.5)$$

На нашу думку, базовими можна вважати показники облікової ставки, яка наразі становить 13,5% та рівня прибутковості активів, який повинен бути не мене 1%. У частині останньої складової формування ціни на кредити премія за ризик, АТ «ОТП Банк» рекомендовано змінити підхід та встановити індивідуальні відсоткові ставки для різних груп (класів) позичальників-фізичних осіб. За прикладом 2022 р. стабільною була частина відсоткової ставки 25% та 0,6%, а інша частина змінна і залежна від ризику – 31,4%. Таким чином, банку потрібно удосконалити скорингову систему оцінки кредитоспроможності фізичних осіб та особи, що мають вищий рівень ризику повинні сплачувати вищі відсоткові ставки, а особи, що мають нижчий рівень ризику мають переваги як позичальники та повинні сплачувати нижчі відсоткові ставки.

Ковпак Е. О., Туманова Ю. Г. запропонували розрахунок кредитного ліміту для фізичної особи-позичальника на підставі логіт-моделі [25] на основі розгалуженої системи індикаторів, тому визначимо можливість застосування такої системи у практику АТ «ОТП Банк».

На рівень ризику та, відповідно, вартості кредиту (знак рівня ризику є оберненим до вартості кредиту) будуть впливати:

– вид кредиту та рівень буде змінюватися залежно від кредитного продукту,

– регіон: «0,0000, якщо регіон м. Харків; -0,22638, якщо Полтавська область; -0,8228, якщо Донецька область; 0,4835, якщо Житомирська область 0,3725, якщо Львівська область; -0,8269, якщо Сумська область; -0,8599, якщо Черкаська область; -0,3620, якщо Чернігівська область; -0,1162, якщо Запорізька область; 0,6858, якщо м. Київ; 0,4966, якщо Дніпропетровська область; -1,2392, якщо Кіровоградська область; -0,6338, якщо Вінницька область; -1,6735, якщо Харківська область; 1,5209, якщо Миколаївська область; -1,4267, якщо Івано-Франківська область; -0,8298, якщо Тернопільська область; -0,5578, якщо Хмельницька область; -0,9389, якщо Херсонська область» [25, с. 165]. В умовах воєнного стану та переміщення частини населення в межах країни пропонуємо не враховувати регіон,

– сімейний стан: «0,0000, якщо сімейний стан в громадянському шлюбі -0,1845, якщо сімейний стан неодружений(-на), -0,3698, якщо сімейний стан розлучений(-на), 0,5223, якщо сімейний стан одружений(-на), -0,4961, якщо сімейний стан вдова(-ець), -1,3376, якщо сімейний стан не визначено» [25, с. 165],

– стать: «0,0000, якщо стать жіноча, 0,4972, якщо стать чоловіча» [25, с. 165],

– місце проживання: «-0,2647, якщо місце проживання місто та -0,0405, якщо місце проживання село» [25, с. 165],

– наявність авто: «0,0000, якщо в позичальника немає у власності авто, 0,8887, якщо у позичальника є у власності авто» [25, с. 165],

– належність до клієнтів банку: «0,0000, якщо на дату надання кредиту позичальник не був клієнтом, -0,2813, якщо на дату надання кредиту позичальник був клієнтом» [25, с. 165],

– наявність карткового рахунку: «0,0000, якщо в позичальника є картковий рахунок, 0,5092, якщо в позичальника немає карткового рахунку» [25, с. 165],

- наявність прострочення «0,0000 якщо в позичальника відсутнє прострочення та 0,5634, якщо в позичальника було прострочення» [25, с. 166],
- правдивість доходів: «0,0000, якщо доходи не відповідають отриманій інформації та -0,5181, якщо доходи відповідають отриманій інформації» [25, с. 165],
- інформація зі служби безпеки: «0,0000, якщо відсутня негативна інформація зі служби безпеки та -0,2836, якщо наявна негативна інформація зі служби безпеки» [25, с. 165] та ін.

Для адаптації та підвищення практичної значущості рекомендації визначимо оптимальні процентні ставки для трьох умовних позичальників за даними табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Ціноутворення на кредити фізичних осіб на індивідуальній основі

Позичальник 1		Позичальник 2		Позичальник 3	
Вплив на процентну ставку	Значення змінної	Вплив на процентну ставку	Значення змінної	Вплив на процентну ставку	Значення змінної
	Жіноча стать		Жіноча стать	0,4972	Чоловіча стать
0,3698	Розлучена	0,4961	Вдова	-0,5223	Одружений
-0,2647	Клієнт зареєстрований у місті	-0,2647	Клієнт зареєстрований у місті	-0,0405	Клієнт зареєстрований у сільські ОТГ
	Немає власного автомобіля		Немає власного автомобіля	-0,8887	Наявність власного авто
	На дату звернення позичальник не був клієнтом банку	-0,2813	На дату звернення позичальник був клієнтом банку	-0,2813	На дату звернення позичальник був клієнтом банку
	Не має карткового рахунку	-0,5092	Має картковий рахунок	-0,5092	Має картковий рахунок
	Прострочення в минулому відсутнє	0,5634	Прострочення в минулому присутнє		Прострочення в минулому відсутнє
-0,5181	Доходи позичальника відповідають отриманій інформації		Доходи позичальника не відповідають отриманій інформації		Доходи позичальника не відповідають отриманій інформації
	Негативна інформація зі		Негативна інформація зі		Негативна інформація зі

	служби безпеки відсутня		служби безпеки відсутня		служби безпеки відсутня
--	----------------------------	--	----------------------------	--	----------------------------

Джерело: сформовано автором за даними [25, с. 165]

Для визначення оптимальних ставок (*% кредит*) сформуємо формулу на основі рис. 3.1 та основних елементи формування ціни на кредити:

$$\% \text{ кредит} = OC + ROA + OB + \text{Премія за ризик} \quad (3.6)$$

де *OC* – облікова ставка НБУ,

ROA – прибутковість активів,

OB – вартість операційних витрат банку,

Для першого позичальника відсоткова ставка за кредитами буде становити 37,8%:

$$\% \text{ кредит} = 13,5 + 1 + 23,7 + 0,3698 - 0,2647 - 0,5181 = 37,8\% \quad (3.7)$$

Для другого позичальника відсоткова ставка за кредитами буде становити 38,2%:

$$\begin{aligned} \% \text{ кредит} &= 13,5 + 1 + 23,7 + 0,4961 - 0,2647 - \\ &- 0,2813 - 0,5092 + 0,5634 = 38,2\% \end{aligned} \quad (3.8)$$

Для третього позичальника відсоткова ставка за кредитами буде становити 36,5%:

$$\begin{aligned} \% \text{ кредит} &= 13,5 + 1 + 23,7 + 0,4972 - 0,5223 - 0,0405 - 0,8887 - \\ &- 0,2813 - 0,5092 = 37,8 \end{aligned} \quad (3.9)$$

За даними базового сценарію прогнозу НБУ (додаток Г) передбачає зменшення облікової ставки до 13% цього року. У 2025-му Нацбанк допускає її подальше зниження до 11,2%, а протягом 2026 року – до 10%.

Таблиця 3.3

Прогнозування ціноутворення на кредити фізичних осіб до врахування індивідуальних показників на 2024-2025 рр., %

Період	Облікова ставка	Прибутковість активів	Вартість операційних витрат банку	Індивідуальні показники
I кв. 2024	14,5	1	23,7	39,2
II кв. 2024	13,5	1	23,7	38,2
III кв. 2024	13,0	1	23,7	37,7
IV кв. 2024	13,0	1	23,7	37,7
I кв. 2025	12,6	1	23,7	37,3
II кв. 2025	12,1	1	23,7	36,8
III кв. 2025	11,6	1	23,7	36,3
IV кв. 2025	11,2	1	23,7	35,9

Джерело: сформовано автором за власними розрахунками та даними НБУ [24]

Отже, рекомендовано АТ «ОТП Банк» перейти від твердої і фіксованої ставки на кредити фізичним особам до плаваючої ставки, що формується відповідно до зміни облікової ставки НБУ та враховує індивідуальні потреби, а також підлягає автоматичному генеруванню в електронному кабінеті чи мобільному додатку залежно від зміни рівня ризику позичальника-фізичної особи.

3.3. Розробка нових кредитних продуктів для фізичних осіб

На думку Мацелюх Ю. В., «одним із найперспективніших інструментів, який дозволяє одержувати кредити та займатися пошуком інвестицій без участі традиційних банків та інвестиційних компаній, експерти вважають пірингове, або рівноправне, кредитування (англ. – Peer-to-Peer - P2P – рівний рівному). У сьогоденних умовах, коли малий і середній бізнес має потребу в суттєвій

фінансовій інвестиційній підтримці в Україні, якраз P2P-платформи можуть виступати тим ефективним кредитним інструментом, що дозволить створити альтернативу діючим банкам. У світі P2P- і P2B-екосистема вже створені, стандартизовані й активно застосовуються з метою стимулювання економіки» [26, с. 82].

Важливим стає дослідження іноземного досвіду моделей регулювання P2P-діяльності, основні з яких включають:

- 1) ізраїльська, італійська – регуляторна заборона роботи платформ;
- 2) англійська – визначення окремими нормативними актами чітких правил для майданчиків;
- 3) індійська, бразильська – створення повністю вільного ринку, де P2P не регулюється законодавством, проте наявні деякі окремі акти, спрямовані на захист прав інвесторів;
- 4) дворівнева американська – P2P регулюється правилами окремих штатів та одночасно комісією із цінних паперів та бірж США;
- 5) мексиканська, південноафриканська – P2P-діяльність регламентується банківським законодавством, а платформи діють на основі банківської ліцензії.

Першим прикладом P2P-кредитування в Україні стала платформа Credery, заснована у 2010 р. (компанія IVEKSE Innovation Ventures), яка є проектом спільного фінансування з платформою Credery.com. Протягом року було нараховано кредитів на загальну суму понад 5 000 доларів США. Потім платформа Credery була інтегрована в систему MoneXu [26, с. 85].

У березні 2016 р. ПриватБанк запустив платформу P2P-кредитування для вигідних інвестиційних послуг. Його партнером є Mastercard. Сервіс поєднує технології P2P і роздрібне кредитування. ПриватБанк був регулятором і оператором P2P кредитних послуг. Інвестори мали можливість самостійно обирати об'єкти інвестування, виходячи з власних уподобань, а не інвестиційних ризиків. Інвестори брали участь у програмі у вигляді ризикованих депозитів, за якими вони отримували 23% річних. Дохід

виплачувався щомісячно. Мінімальна інвестиція – 1000 грн. При цьому максимальна сума кредиту не могла перевищувати 300 тис. грн, а відсоткова ставка за кредитом становила 28,8% річних. Послуга була призначена для підтримки розвитку малого бізнесу (кафе, кав'ярень, магазинів одягу) шляхом простого розміщення замовлення для отримання оплати. Щоб захистити інвесторів, ПриватБанк виступав гарантом і обіцяв рефінансувати платежі позичальників, якщо вони не будуть повернуті вчасно. Програма стала дуже популярною та сформувала кредитний портфель у 5 млрд грн. Однак у лютому 2017 р., після націоналізації ПриватБанку, за порадою НБУ супровід обслуговування було припинено, а кошти та зобов'язання інвесторів були переведені на баланс банку у вигляді звичайних депозитів і кредитів [27].

Для забезпечення майбутнього ефективного розвитку кредитування P2P в Україні слід розробити законопроект щодо діяльності онлайн-платформ і пірингового кредитування, в якому має бути визначено:

- контролюючий орган онлайн-платформ;
- правила формування та державної реєстрації онлайн-платформ;
- порядок контролю за діяльністю онлайн- платформ;
- порядок створення та використання резервів для відшкодування ймовірних втрат за кредитними операціями;
- норми оформлення P2P-кредитів;
- механізм повернення боргу позичальником;
- правила організації та ведення звітності онлайн-платформ;
- порядок накладення санкцій на онлайн-майданчики;
- механізм захисту прав та інтересів кредиторів і позичальників;
- норми взаємодії платформ пірингового кредитування та Фонду гарантування вкладів;
- правила оформлення та реалізації заставленого майна;
- механізм страхування P2P-кредитів;
- порядок накладення штрафних санкцій на позичальника у випадку невиконання зобов'язань;

- правила співпраці з бюро кредитних історій;
- здійснення контролю за простроченими кредитами;
- правила конвертації валют (при виході на закордонні ринки);
- правила ліквідації онлайн-платформ.

В основі такого кредитування рекомендовано покласти чат-бот за кращими іноземними зразками (табл. 3.3), тобто програму, яка може вирішувати завдання: як інформаційні, так і платіжні, які дозволяють просто та швидко проводити погоджувати кредити, генерувати кредитні ліміти, проводити різні платежі за допомогою мобільних пристроїв.

Таблиця 3.4

Чат-боти найбільш успішного використання в зарубіжній банківській системі

Найменування байку	Найменування чат боту	Характеристика чат боту
1	2	3
Bank of America	Erica	Надсилає повідомлення клієнтам, надає інформацію про етап балансу, оновлює інформацію про кредити, дає персональні рекомендації, пропозиції та поради після аналізу даних клієнта, та відправляє освітні відеоролики з фінансів, доступна в мобільному додатку Bank of America
JPMorgan Chase	COIN	Аналізує складні контракти ефективніше, ніж звичайні юристи, використовує для аналізу повідомлення, надає доступ до програмних систем та виконує базові ІТ-запити
Capital One	Eno	Дозволяє клієнтам управляти своїми фінансами через мобільні телефони, адаптується відповідно до потреб користувача та вивчає споживчу поведінку, миттєво дає інформацію про баланс, історію транзакцій та кредитний ліміт, оплачує рахунки
Ally Bank	Ally Assist	Розуміє голосові та текстові команди, дозволяє здійснювати платежі, перекази, P2P-транзакції та відкривати депозити, відстежує накопичення та витрати, прогнозує потреби клієнтів, аналізує рахунки та транзакції для надання довідок та повідомлень на відповідні теми
HSBC (Hong Kong)	Amy	Віртуальний чат-бот для корпоративного банківського обслуговування в HSBC у режимі 24/7. Вбудований механізм зворотного зв'язку з клієнтами дозволяє боту вчитися 3 часом і справлятися зі складними запитам

Джерело: сформовано автором на основі [28]

Також за допомогою чат-боту буде відбуватися нагадування про необхідність сплати кредиту, інформування про залишки кредиту та можливість його реструктуризації за новими кредитними програмами та іншими кредитними ставками. Більшість сучасних чат-ботів програмуються за допомогою «нейронних мереж», які можуть самонавчатися, проводити аналогії, самостійно розширювати свій словник і навіть функціонал.

Недоліком діяльності АТ «ОТП Банк» є відсутність участі у державних програмах кредитування фізичних осіб, наприклад, іпотека під 3-7% [29-31].

Розробка нових кредитних продуктів для фізичних осіб АТ «ОТП Банк» передбачає дослідження ринку кредитів та формування додаткових переваг перед кредитами великих, переважно державних банків. Оскільки державні банки мають велику кількість фізичних осіб-позичальників, що працюють в державних органах влади і місцевого самоврядування, бюджетних установах та організаціях, що фінансуються з бюджет, то АТ «ОТП Банк» має переважно клієнтів, які працюють у приватних та корпоративних структурах. Відповідно, клієнти АТ «ОТП Банк» мають потреби у додаткових фінансових ресурсах і готові до нових кредитних продуктів, наприклад, кредитування P2P.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню особливостей механізму банківського кредитування фізичних осіб. Основні висновки за проведеним дослідженням і рекомендації:

1. Визначено сутність кредитування фізичних осіб як форми економічних відносин між позичальником та банком, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості, платності та забезпечення.

2. Виявлено особливості механізму кредитування фізичних осіб як способу організації й використання перерозподільчої функції кредиту в частині надання коштів фізичним особам, елементами механізму кредитування фізичних осіб є об'єкт (позичковий капітал банку, який передається в тимчасове користування), суб'єкти (банки-кредитори і фізичні особи-позичальники, поручителі-фізичні особи, поручителі-роботодавці, страхові компанії, держава та її представник НБУ, міжнародні фінансово-кредитні установи та ін.), форми (грошова,), джерела, нормативне забезпечення тощо.

3. Досліджено порядок банківського кредитування фізичних осіб в сучасних умовах на основі трьох етапів: попередній (основні складові подача клієнтом кредитної заявки та пакету документів, попередня співбесіда кредитного менеджера з потенційним позичальником, визначення кредитоспроможності позичальника та оцінювання кредитного ризику з присвоєнням відповідного класу, підготовка кредитного договору та рішення), поточний етап передбачає укладення кредитного договору та надання кредиту, підсумковий етап передбачає моніторинг та контроль виконання умов кредитного договору, виконання зобов'язань за кредитним договором.

4. Проведено оцінку динаміки і структури кредитного портфеля комерційного АТ «ОТП Банк», що вказує на активність банку на ринку споживчого та роздрібного кредитування. Основою кредитного портфеля виступають кредити фізичним та юридичним особам, частка кредитів у активах

становила понад 50%, тобто більше половини коштів спрямовувалося у кредитування фізичних та юридичних осіб.

5. Проведено аналіз якості кредитування АТ «ОТП Банк» та визначено погіршення якості кредитного портфеля фізичних осіб через зменшення частки кредитів та погашаються вчасно та збільшення частки кредитів з простроченням платежів понад 90 днів з 10,95% у 2021 р. до 33% у 2022-2023 рр. та запроваджені управлінські рішення не покращили рівня платоспроможності позичальників та частка прострочених кредитів на 90 днів та більше не зменшилася, що вимагає розробки нової системи управління кредитними ризиками для фізичних осіб.

6. Обґрунтовано перспективи реструктуризація та врегулювання кредитної заборгованості фізичних осіб відповідно положень постановою Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань захисту прав споживачів фінансових послуг» від 14.03.2024 № 27, положення якої має виконувати АТ «ОТП Банк» під час реструктуризації кредитів фізичних осіб. Основні положення реструктуризації кредитів фізичних осіб з початку введення воєнного стану: у період дії воєнного стану та в 30-денний строк після споживач не нестиме відповідальності у разі прострочення виконання зобов'язань за споживчим кредитом; у разі допущення такого прострочення споживач звільняється, зокрема, від обов'язку сплати кредитодавцю неустойки та інших платежів; забороняється в разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит збільшення процентної ставки за користування кредитом, крім випадків, коли це передбачене договором та ін.

7. Розроблено напрями оптимізація ціноутворення на кредити фізичних осіб АТ «ОТП Банк» та перехід від твердої і фіксованої ставки на кредити фізичним особам до плаваючої ставки, що формується відповідно до зміни облікової ставки НБУ та враховує індивідуальні потреби, а також підлягає автоматичному генеруванню в електронному кабінеті чи мобільному додатку залежно від зміни рівня ризику позичальника-фізичної особи.

8. Обґрунтовано нові кредитні продукти АТ «ОТП Банк» для фізичних осіб, що передбачає дослідження ринку кредитів та формування додаткових переваг перед кредитами великих, переважно державних банків. Оскільки державні банки мають велику кількість фізичних осіб-позичальників, що працюють в державних органах влади і місцевого самоврядування, бюджетних установах та організаціях, що фінансуються з бюджет, то АТ «ОТП Банк» має переважно клієнтів, які працюють у приватних та корпоративних структурах. Відповідно, клієнти АТ «ОТП Банк» мають потреби у додаткових фінансових ресурсах і готові до нових кредитних продуктів, наприклад, кредитування Р2Р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костюк В., Файчук О., Бобирець Я. Тенденції розвитку банківського кредитування економіки в Україні. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 2 (25). С. 29-40.
2. Вовчак О. Д., Антонюк О. І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. №2. С. 148-157.
3. Степаненко С. В., Ампілогова К. О. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Випуск 4 (144). С. 28-36.
4. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України). URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
5. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.
6. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/13767>
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
8. Павелко О. В., Велігурська А. М. Механізм кредитування позичальників банками в сучасних економічних реаліях. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2020. № 4(92). С. 227-241.
9. Просяник І.В. Кредитування фізичних осіб та його особливості в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск 2. С. 594-598.

10. Москальов А.А., Стельмах А.А. Сучасний стан та заходи стимулювання кредитування фізичних осіб в Україні. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. 2018. № 1. С. 42–45.

11. Жежерун Ю. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір»*. 2019. № 2(34). С. 41-50

12. Демченко О.В. Механізм кредитування сільськогосподарських підприємств. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/143.pdf>

13. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

14. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>

15. Осадчий Є. Сучасний стан та проблеми банківського споживчого кредитування в Україні. *Ринок цінних паперів України*. 2013. № 11-12. с. 97-102.

16. Доценко І. О. Сучасні тенденції розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. №14. С. 792-798.

17. Євєнко Т. І. Механізм короткострокового банківського кредитування. *East European Scientific Journal*. 2021. #3(67). С. 39-44

18. Офіційний сайт АТ «ОТП Банк». URL: <https://www.otpbank.com.ua/>

19. Любіч О. О., Столяров В. Ф., Свистун А. О. Програми реструктуризації кредитів в умовах пандемії коронавірусу: порівняльний аналіз вітчизняної та міжнародної практики. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 50-89.

20. Про особливості застосування вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями у зв'язку із запровадженням обмежувальних заходів : постанова Правління Національного банку України від 26.03.2020 № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0039500-20#Text>

21. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань захисту прав споживачів фінансових

послуг: Постанова Національного банку України від 14.03.2024 № 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0027500-24#Text>

22. Катаєва С., Ліжанська Г. Застосування методики визначення основних структурних параметрів кредиту. *Економіка та суспільство*. 2022. №44. . URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-33>

23. Про Національний банк України: Законом України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

24. Облікова ставка Національного банку. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish>

25. Ковпак Е. О., Туманова Ю. Г. Розрахунок кредитного ліміту для фізичної особи-позичальника на підставі логіт-моделі. *Бізнес Інформ*. 2018. №12. С. 162–169.

26. Мацелюх Ю. В. P2P-кредитування як інноваційний інструмент розвитку кредитного ринку: зарубіжний досвід і можливості для України. *Бізнес Інформ*. 2022. №9. С. 82–87.

27. Чечоткін В. В., Пристемський О. С. Альтернативне кредитування в аграрному секторі економіки України: P2P-кредитування фермерів. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 98-103.

28. Кретов Д. Ю. Адаптація досвіду цифровізації зарубіжних банків в банківській системі України. *Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Recent Advances in Global Science» (March 6-8, 2023)*. Vilnius, Lithuania. С. 54-57

29. Блашук-Дев'яткіна Н., Казакова О. Державні програми фінансування житла в Україні. *Молодий вчений*. 2023. №5 (117). С. 123-126.

30. Варцаба В. І., Заславська О. І. Тенденції розвитку ринку іпотечного кредитування в Україні в умовах війни. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Економічні науки. 2023. № 1. С. 123-131

31. Програма доступного кредитування житла «еОселя». Офіційний сайт Дія. URL: <https://eoselia.diiia.gov.ua/> (дата звернення: 24.05.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А

Акціонерне товариство «ОТП БАНК»

Окремий звіт про фінансовий стан

станом на 31 грудня 2021 року

(у тисячах українських гривень)

	Примітки	31 грудня 2021 року	31 грудня 2020 року (як рекласифіковано)	31 грудня 2019 року (як рекласифіковано)
АКТИВИ				
Грошові кошти та їх еквіваленти	4	3,870,163	3,510,420	3,139,593
Кредити та аванси банкам	5	9,129,391	13,628,078	4,308,470
Кредити та аванси клієнтам	6	40,460,458	27,638,193	25,311,393
Інвестиції в цінні папери	7	14,627,919	12,503,675	10,824,761
Похідні фінансові активи		8,376	10,561	454
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства	8	139,143	139,143	139,143
Інвестиційна нерухомість		26,075	27,857	28,152
Поточні податкові активи		110	90	64
Відстрочені податкові активи	16	68,847	76,544	38,747
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	9	344,801	358,631	196,461
Основні засоби	9	948,483	822,412	564,279
Інші фінансові активи	10	118,981	98,434	152,745
Інші нефінансові активи	10	76,697	110,869	77,061
Загальна сума активів		69,819,444	58,924,907	44,781,323
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
Кошти банків		1,225	132	189,668
Кошти клієнтів	11	57,064,997	47,838,522	35,401,926
Похідні фінансові зобов'язання		4	844	3,447
Інші залучені кошти		176	267	378,133
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		298,908	279,484	83,939
Інші фінансові зобов'язання	12	1,106,276	1,043,519	767,140
Інші нефінансові зобов'язання	12	137,788	109,274	97,768
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		149,689	81,304	84,827
Загальна сума зобов'язань		58,759,063	49,353,346	37,006,848
КАПІТАЛ				
Статутний капітал	22	6,186,023	6,186,023	6,186,023
Нерозподілений прибуток		3,175,320	1,630,209	(103,513)
Емісійний дохід	22	405,075	405,075	405,075
Результат від операцій з акціонером	22	1,236,294	1,236,294	1,236,294
Інші резерви		57,669	113,960	50,596
Загальна сума власного капіталу		11,060,381	9,571,561	7,774,475
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		69,819,444	58,924,907	44,781,323

Затверджено до випуску керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

Володимир Мудрий
Голова Правління

17 серпня 2022 року

Наталія Дюба
Головний бухгалтер

17 серпня 2022 року

Примітки, надані на сторінках 8-112, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Акціонерне товариство «ОТП БАНК»

Окремий звіт про прибуток або збиток
за рік, який закінчився 31 грудня 2021 року
(у тисячах українських гривень)

	Примітки	2021	2020 (як реклаसифіковано)
		За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності	За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності
Процентні доходи, у т.ч.:	13	5,770,296	4,962,915
Процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	13	5,740,629	4,943,088
Інші процентні доходи	13	29,667	19,827
Процентні витрати	13	(1,129,067)	(1,409,227)
Чистий процентний дохід (Чисті процентні витрати)	13	4,641,229	3,553,688
Комісійні доходи	14	1,989,949	1,684,106
Комісійні витрати	14	(700,725)	(567,220)
Інші доходи		102,884	104,883
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток		231,419	(402,922)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		183,338	79,306
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		301,288	692,833
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		(202,227)	95,761
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	15	(789,663)	(1,030,570)
Інші витрати	16	(118,864)	(75,384)
Інші прибутки (збитки)		(13,340)	(18,917)
Витрати на виплати працівникам	16	(1,328,609)	(1,144,668)
Амортизаційні витрати	16	(316,322)	(238,128)
Інші адміністративні та операційні витрати	16	(629,626)	(613,419)
Прибуток (збиток) до оподаткування		3,350,731	2,119,349
Витрати на сплату податку (доходи від повернення податку)	17	(605,620)	(385,627)
Прибуток (збиток) за рік		2,745,111	1,733,722
Прибуток на акцію			
Середньозважена кількість простих акцій в обігу		499,238	499,238
Базисний та розбавлений прибуток на акцію, в українських гривнях		5,499	3,473

Затверджено до вилучення керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

Володимир Мудрик
Голова Правління

17 серпня 2022 року

Наталя Дюба
Головний бухгалтер

17 серпня 2022 року

Примітки, надані на сторінках 8-112, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Акціонерне товариство «ОТП БАНК»

Окремий звіт про сукупний дохід за рік, який закінчився 31 грудня 2021 року
(у тисячах українських гривень)

	Примітки	2021	2020
		За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності	За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності
Прибуток (збиток) за рік		2,745,111	1,733,722
Інший сукупний дохід			
Компоненти іншого сукупного доходу, які не будуть перекласифіковані у прибуток або збиток, до оподаткування			
Інший сукупний дохід, до оподаткування, прибутки (збитки) від інвестицій в інструменти капіталу		2,038	223
Компоненти іншого сукупного доходу, які будуть перекласифіковані у прибуток або збиток, після оподаткування			
Прибутки (збитки) від фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування у тому числі:		142,650	147,059
зміна справедливої вартості інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		209,643	250,927
зміна резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за інвестиціями, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		(66,993)	(103,868)
Сума накопиченого прибутку/ (збитку), що перекласифікована у склад прибутків та збитків в результаті вибуття інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		(188,680)	(83,918)
Податок на прибуток, що відноситься до фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід у складі іншого сукупного доходу		(12,299)	-
Загальна сума іншого сукупного доходу, який буде перекласифіковано у прибуток або збиток, після оподаткування		(58,329)	63,141
Загальна сума іншого сукупного доходу		(56,291)	63,364
Загальна сума сукупного доходу		2,688,820	1,797,086

Затверджено до випуску керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

Володимир Мудрий
Голова Правління

17 серпня 2022 року

Наталя Дюба
Головний бухгалтер

17 серпня 2022 року

Примітки, надані на сторінках 8-112, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Додаток Б

Акціонерне товариство «ОТП БАНК»

Окремий звіт про фінансовий стан
станом на 31 грудня 2022 року
(у тисячах українських гривень)

	Примітки	31 грудня 2022 року	31 грудня 2021 року
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	4	4,749,260	3,870,163
Кредити та аванси банкам	5	21,720,592	9,129,391
Кредити та аванси клієнтам	6	29,892,900	40,460,458
Інвестиції в цінні папери	7	32,852,589	14,627,919
Похідні фінансові активи		3,246	8,376
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства	8	139,143	139,143
Інвестиційна нерухомість		24,634	26,075
Поточні податкові активи		5	110
Відстрочені податкові активи	16	65,407	68,847
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	9	362,306	344,801
Основні засоби	9	802,462	948,483
Інші фінансові активи	10	330,426	118,981
Інші нефінансові активи	10	62,568	76,697
Загальна сума активів		91,005,538	69,819,444
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків		231	1,225
Кошти клієнтів	11	77,736,460	57,064,997
Похідні фінансові зобов'язання		9,233	4
Інші залучені кошти		159	176
Забезпечення:			
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії	24	301,643	298,908
Інші фінансові зобов'язання	12	1,070,480	1,106,276
Інші нефінансові зобов'язання	12	137,164	137,788
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		119,500	149,689
Загальна сума зобов'язань		79,374,870	58,759,063
КАПІТАЛ			
Статутний капітал	22	6,186,023	6,186,023
Нерозподілений прибуток		3,772,426	3,175,320
Емісійний дохід	22	405,075	405,075
Результат від операцій з акціонером	22	1,236,294	1,236,294
Інші резерви		30,850	57,669
Загальна сума власного капіталу		11,630,668	11,060,381
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		91,005,538	69,819,444

Затверджено до випуску керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

Володимир Мудрий
Голова Правління

26 квітня 2023 року

Наталя Дюба
Головний бухгалтер

26 квітня 2023 року

Примітки, надані на сторінках 08-106, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Акціонерне товариство «ОТП БАНК»

Окремий звіт про прибуток або збиток
за рік, який закінчився 31 грудня 2022 року
(у тисячах українських гривень)

	Примітки	2022	2021
		За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності	За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності
Процентні доходи, у т.ч.:	13	8,787,828	5,770,296
Процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	13	8,774,395	5,740,629
Інші процентні доходи	13	13,433	29,667
Процентні витрати	13	(1,981,446)	(1,129,067)
Чистий процентний дохід (Чисті процентні витрати)	13	6,806,382	4,641,229
Комісійні доходи	14	1,785,441	1,989,949
Комісійні витрати	14	(663,787)	(700,725)
Інші доходи		128,973	102,884
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток		100,893	231,419
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		(7,847)	183,338
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		713,690	301,288
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		70,226	(202,227)
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	15	(5,658,273)	(789,663)
Інші витрати	16	(134,244)	(118,864)
Інші прибутки (збитки), у т.ч.:		(100,474)	(13,340)
- Збиток від модифікації фінансових активів		(100,254)	(11,209)
Витрати на виплати працівникам	16	(1,408,154)	(1,328,609)
Амортизаційні витрати	16	(341,116)	(316,322)
Інші адміністративні та операційні витрати	16	(565,299)	(629,626)
Прибуток (збиток) до оподаткування		726,411	3,350,731
Витрати на сплату податку (доходи від повернення податку)	17	(129,305)	(605,620)
Прибуток (збиток) за рік		597,106	2,745,111
Прибуток на акцію			
Середньозважена кількість простих акцій в обігу		499,238	499,238
Базисний та розбавлений прибуток на акцію, в українських гривнях		1,196	5,499

Затверджено до випуску керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

Володимир Мудрий
Голова Правління

26 квітня 2023 року

Наталія Дюба
Головний бухгалтер

26 квітня 2023 року

Примітки, надані на сторінках 08-106, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Акціонерне товариство «ОТП БАНК»

Окремий звіт про сукупний дохід за рік, який закінчився 31 грудня 2022 року
(у тисячах українських гривень)

	Примітки	2022	2021
		За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності	За наростаючим підсумком із початку року до дати звітності
Прибуток (збиток) за рік		597,106	2,745,111
Інший сукупний дохід			
Компоненти іншого сукупного доходу, які не будуть перекласифіковані у прибуток або збиток, до оподаткування			
Інший сукупний дохід, до оподаткування, прибутки (збитки) від інвестицій в інструменти капіталу		1,172	2,038
Компоненти іншого сукупного доходу, які будуть перекласифіковані у прибуток або збиток, після оподаткування			
Прибутки (збитки) від фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування		(41,983)	142,650
у тому числі:			
зміна справедливої вартості інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		(110,475)	209,643
зміна резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за інвестиціями, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	24	68,492	(66,993)
Сума накопиченого прибутку/ (збитку), що перекласифікована у склад прибутків та збитків в результаті вибуття інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		7,847	(188,680)
Податок на прибуток, що відноситься до фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід у складі іншого сукупного доходу	17	6,145	(12,299)
Загальна сума іншого сукупного доходу, який буде перекласифіковано у прибуток або збиток, після оподаткування		(27,991)	(58,329)
Загальна сума іншого сукупного доходу		(26,819)	(56,291)
Загальна сума сукупного доходу		570,287	2,688,820

Затверджено до випуску керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

Володимир Мудрий
Голова Правління

26 квітня 2023 року

Наталія Дюба
Головний бухгалтер

26 квітня 2023 року

Примітки, надані на сторінках 08-106, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ОТП БАНК»

Окремий звіт про сукупний дохід за рік, який закінчився 31 грудня 2023 року
(у тисячах українських гривень)

	Примітки	2023	2022
Прибуток (збиток) за рік		3,712,307	597,106
Інший сукупний дохід			
Компоненти іншого сукупного доходу, які не будуть перекласифіковані у прибуток або збиток, до оподаткування			
Інший сукупний дохід, до оподаткування, прибутки (збитки) від інвестицій в інструменти капіталу		71	1,172
Компоненти іншого сукупного доходу, які будуть перекласифіковані у прибуток або збиток, після оподаткування			
Прибутки (збитки) від фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування		613,334	(41,983)
у тому числі:			
зміна справедливої вартості інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		202,824	(110,475)
зміна резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за інвестиціями, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	24	410,510	68,492
Сума накопиченого прибутку/ (збитку), що перекласифікована у склад прибутків та збитків в результаті вибуття інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		24,491	7,847
Податок на прибуток, що відноситься до фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід у складі іншого сукупного доходу	17	(161,850)	6,145
Загальна сума іншого сукупного доходу, який буде перекласифіковано у прибуток або збиток, після оподаткування		475,975	(27,991)
Загальна сума іншого сукупного доходу		476,046	(26,819)
Загальна сума сукупного доходу		4,188,353	570,287

Затверджено до випуску керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

		
Володимир Мудрий Голова Правління		Наталія Дюба Головний бухгалтер
19 квітня 2024 року		19 квітня 2024 року

Примітки, надані на сторінках 08-103, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ОТП БАНК»

Окремий звіт про прибуток або збиток
за рік, який закінчився 31 грудня 2023 року
(у тисячах українських гривень)

	Примітки	2023	2022
Процентні доходи, у т.ч.:	13	12,121,526	8,787,828
Процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	13	12,109,061	8,774,395
Інші процентні доходи	13	12,465	13,433
Процентні витрати	13	(3,480,867)	(1,981,446)
Чистий процентний дохід (Чисті процентні витрати)	13	8,640,659	6,806,382
Комісійні доходи	14	1,869,768	1,785,441
Комісійні витрати	14	(739,463)	(663,787)
Інші доходи		91,475	128,973
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток		(102,552)	100,893
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		(24,491)	(7,847)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		378,182	713,690
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		206,885	70,226
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	15	120,458	(5,658,273)
Інші витрати	16	(220,011)	(134,244)
Інші прибутки (збитки), у т.ч.:		(129,729)	(100,474)
- Збиток від модифікації фінансових активів		(129,729)	(100,254)
Витрати на виплати працівникам	16	(1,679,418)	(1,408,154)
Амортизаційні витрати	16	(341,058)	(341,116)
Інші адміністративні та операційні витрати	16	(647,867)	(565,299)
Прибуток (збиток) до оподаткування		7,422,838	726,411
Витрати на сплату податку (доходи від повернення податку)	17	(3,710,531)	(129,305)
Прибуток (збиток) за рік		3,712,307	597,106
Прибуток на акцію			
Середньозважена кількість простих акцій в обігу		499,238	499,238
Базисний та розбавлений прибуток на акцію, в українських гривнях		7,436	1,196

Затверджено до випуску керівництвом АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОТП БАНК» та підписано від його імені:

	
Володимир Мудрий Голова Правління	Наталія Дюба Головний бухгалтер
19 квітня 2024 року	19 квітня 2024 року

Примітки, надані на сторінках 08-103, є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

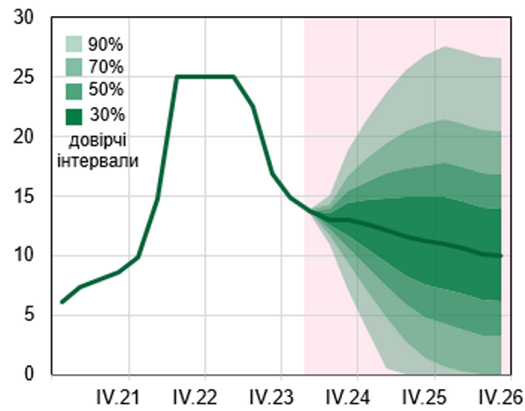
Додаток Г

Прогноз облікової ставки за даними базового сценарію НБУ

Облікова ставка, % в середньому за квартал	Нижня межа	Довірчі інтервали								
		-90%	-70%	-50%	-30%	30%	50%	70%	90%	
I.20	11,6	11,6								
II.20	8,1	8,1								
III.20	6,0	6,0								
IV.20	6,0	6,0								
I.21	6,1	6,1								
II.21	7,3	7,3								
III.21	8,0	8,0								
IV.21	8,6	8,5								
I.22	9,8	9,8								
II.22	14,7	14,7								
III.22	25,0	25,0								
IV.22	25,0	25,0								
I.23	25,0	25,0								
II.23	25,0	25,0								
III.23	22,5	22,5								
IV.23	16,9	16,9								
I.24	14,9	14,9								
II.24	13,7	13,46	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
III.24	13,0	10,91	0,8	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	0,8
IV.24	13,0	7,19	2,2	1,3	1,0	1,4	1,4	1,0	1,3	2,2
I.25	12,6	3,80	3,3	1,9	1,6	2,1	2,1	1,6	1,9	3,3
II.25	12,1	0,48	4,3	2,6	2,0	2,7	2,7	2,0	2,6	4,3
III.25	11,6	0,00	2,8	3,1	2,5	3,3	3,3	2,5	3,1	5,2
IV.25	11,2	0,00	1,4	3,4	2,7	3,7	3,7	2,7	3,4	5,8
I.26	11,0	0,00	0,6	3,6	2,9	3,9	3,9	2,9	3,7	6,1
II.26	10,6	0,00	0,2	3,6	2,9	3,9	3,9	2,9	3,7	6,1
III.26	10,1	0,00	0,0	3,3	2,9	3,9	3,9	2,9	3,7	6,1
IV.26	10,0	0,00	0,0	3,2	2,9	3,9	3,9	2,9	3,7	6,1

Облікова ставка, %

Key rate, %

